

Ijtimoiy-huquqiy jurnal

HUQUQ va BURCH

ISSN 2010-5436

№1/2020

**КОРРУПЦИЯНИ
ЕНГИШДА**

таълимнинг аҳамияти

**ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ
ҲИМОЯСИ**

такомиллашув босқичида

ҲАРБИЙ ГАЗЕТА

мафкуравий қурол(ми?)

ВИРТУАЛ

оламдаги болалар

2

МУНОСАБАТ

Коррупцияга қарши кураш – фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг муҳим кафолати

МУТАХАССИС МИНБАРИ

Тадбиркорлик соҳасида лицензиялаш ва рұхсат бериш тартиб-таомиллари 8

ДАВРА СУҲБАТИ

Инсон ҳуқуқлари ҳимояси такомиллашув босқичида 14

Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги ҳузуридаги Ташқи меҳнат миграцияси агентлиги томонидан Ўзбекистон Республикасидан ташқарида иш излаётган шахсларни ишга жойлаштириш бўйича фаолиятни лицензия беришда мавжуд 63 та (100%) лицензия талабгорларининг барчасидан низомда назарда тутилмаган ҳужжатлар олинган.

20

САЙЛОВ ҲУҚУҚИ

Хотин-қизларнинг сайлов ҳуқуқлари кафолатлари

ҲАРБ ИЛМИ

Буюк стратег 24

ДОЛЗАРБ МАВЗУ

Тараққиёт тушови 28

ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ

Коррупцияни енгишда таълимнинг аҳамияти ..30

Тарихий манбалардан маълумки, соҳибқирон ўз замонасининг тенгсиз найзабози, қиличбози, курашчиси бўлган. Буюк жаҳонгир бунга талабчан устозлар сабоғи, тинимсиз машқлар ва албатта туғма истеъдоди сабаб эришган. Болалигидан зийрак ва эпчил Темурбек моҳир чавандоз ва мерган камончи сифатида ҳам танилади.

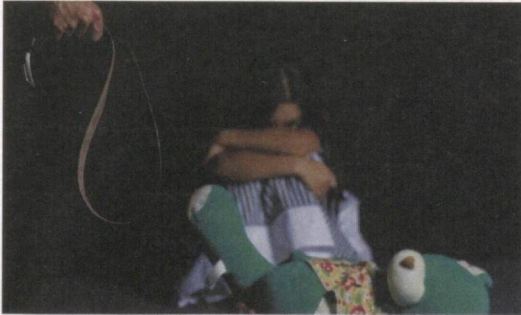
34

НУҚТАИ НАЗАР

Меҳнат шартномасини бекор қилиш: бунда иш берувчининг манфаатлари ҳам ҳисобга олинадими?

ОИЛА ТИНЧ – ОЛАМ ТИНЧ

Инсон камолотининг бош бўғини 40

44

ТАДҚИКОТ

Аудиторлик хизмати кўрсатиш шартномаси

ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИ

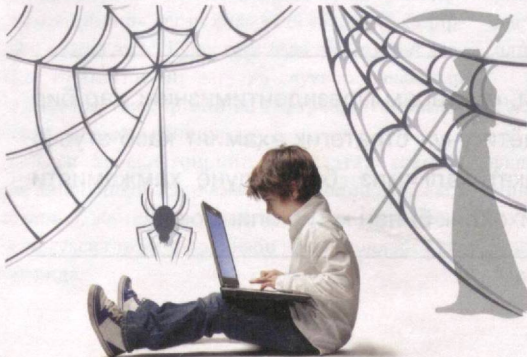
Раҳбар кадрлар 48

АРХИВДАГИ БИР ЖИЛД

Ҳарбий газета мафқуравий қурол(ми?) 50

МУНОСАБАТ

Виртуал оламдаги болалар 55

Муассислар:

Ўзбекистон Республикаси
Адлия вазирлиги,
Бош прокуратураси,
Конституциявий суди,
Олий суди

Таҳрир кенгаши:

Русланбек Давлетов
Нигматилла Йўлдошев
Бахтиёр Мирбобоев
Козимджан Камилов
Бош муҳаррир:
Аслиддин Алмардонов

Таҳрир ҳайъати:

Акбар Тошқулов
Бахтиёр Исаков
Светлана Ортиқова
Хаёт Шамсутдинов
Шерзод Рабиев
Нодирбек Салаев

Дизайнер:

Азамат Жуманиёзов

Навбатчи муҳаррир:

Шавкат Ёдгоров

Журнал саҳифаларида Аҳмад Тўра ва
ЎЗА фотосуратларидан фойдаланилган.

«НУҚУҚ ва BURCH» ижтимоий-ҳуқуқий журнали
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 2012
йил 13 июнда 0251-сонли гувоҳнома билан рўйхатга
олинган. Журнал 2006 йил март ойидан чиқа
бошлаган. Ойда бир марта чиқади.

Нашр индекси: 902. Сотувда келишилган нарҳда.

Журнал саҳифаларида чоп этилган материаллардан
фойдаланилганда «НУҚУҚ ва BURCH» ижтимоий-
ҳуқуқий журналидан олинди деб кўрсатилиши шарт.

Таҳририят тақдим этилган мақолаларни тақриб
қилиш ва қайтариш мажбуриятини олмаган.

PR белгиси билан берилган мақолалар тижорат
мақолалари ҳисобланади.

Таҳририят манзили:

100115, Тошкент шаҳри, Чилонзор кўчаси, 29-уй.

Телефонлар:

Ижодий бўлим: 277-04-23, 277-04-51.

Обуна бўлими: 277-04-26; Бухгалтерия: 277-04-72

web-site: www.huquqburch.uz;

e-mail: info@huquqburch.uz

f facebook.com/huquqburch.uz

telegram.me/huquqburch.uz

Журнал 11.02.2020 йилда босмахонага топширилди.

Қоғоз бичими 60x84 1/8. Офсет усулида босилди.

Шартли 8 б.т. Буюртма №618. Адади: 4040.

«Колорпак» МЧЖ босмахонасида чоп этилди.

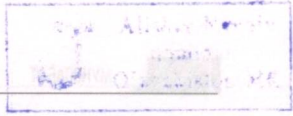
Тошкент шаҳри, Элбек кўчаси, 8-уй.

Коррупцияга қарши кураш –

фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг муҳим кафолати

Аввало, шуни қайд этиш ўринлики, муҳтарам Президентимизнинг ҳар бир чиқишлари, хусусан, мамлакат ҳаёти учун стратегик аҳамият касб этувчи маъруза ва мурожаатлари нафақат халқимиз, балки дунё ҳамжамияти томонидан катта қизиқиш ва хайрихоҳлик билан кутиб олинмоқда.

Янги шаклланган Олий Мажлисга йўлланган дастлабки Мурожаатнома ҳам бундан мустасно бўлмади.

Нуфузли маҳаллий ва хорижий экспертларнинг яқдил хулосасига кўра, Президентимиз Мурожаатномаси Ўзбекистоннинг жорий йил ва яқин истиқболдаги тараққиётини белгилаб берувчи стратегик ва айни пайтда фундаментал асосга эга бўлган ҳужжатдир.

Дарҳақиқат, Мурожаатнома тимсолида Ўзбекистондаги бугунги ислоҳотлар моҳиятини, яқин йилларда юртимизнинг бутун қиёфаси қай тарзда жозибador бўлишини, халқимиз ҳаёти нечоғлик осуда, фаровон ва бахтиёр кечишини кўриш мумкин.

Бир сўз билан айтганда, Мурожаатномада белгилаб берилган улкан марралар шунчаки эзгу ният ёки хоҳиш-истак эмас.

Аксинча, ундаги ҳар бир вазифа ижро механизми, бунинг учун масъуллар, муддатлар, молиявий манбалари билан уйғун ҳолда баён этилди.

Энг муҳими, ҳужжатда аввало, инсон ва унинг манфаатлари устувор ўринга қўйилган.

Яъни, «Халқ давлат органларига эмас, балки давлат органлари халққа хизмат қилиши керак» деган асосий тамойилга мувофиқ барча ресурслар, имкониятлар халқимиз манфаатлари йўлида сафарбар этилиши қатъий таъкидланди.

Халқимиз эса бундай янги ва оқилона сиёсатни яқдиллик билан қўллаб-қувватламоқда.

Зотан, адолат тантанаси ва қонун устуворлигини ўзи учун асосий шиорга айлантирган давлат фуқароларидаги сиёсатга ишонч, Ватанга муҳаббат ва садоқат туйғулари мустаҳкам бўлиши ҳаммага маълум.

Соҳибқирон Амир Темура ҳам Оқсарой пештоқиға «Адолат – давлатнинг асоси ва ҳукмдорлар шиоридир» деган ҳикматли сўзларни ёздиргани бежиз эмас. Буюк саркарда ана шу ғоя асосида миллатни энг эзгу ва улугвор мақсадлар йўлида бирлаштиргани ва сафарбар эта олгани тарихдан яққол аёндыр.

Янги Ўзбекистоннинг янгиланган сиёсати ҳам айнан инсон қадр-қимматини олий даражага кўтариш, жамиятда адолат ва қонун устуворлигини сўзсиз таъминлаш каби юксак ғояларга таянмоқда.

Бироқ, афсуски, бу йўлдаги ислоҳотлар натижадорлигига салбий таъсир кўрсатаётган, тараққиётга тўсиқ бўлаётган бир қатор омиллар, иллатлар сақланиб қолмоқда.

Ҳеч шубҳасиз, улардан бири ва энг хавфлиси – коррупциядир.

Бу иллат аввало халқимизнинг давлат ва ислоҳотларга ишончини сўндириши, жамиятда норозилик кайфиятини кучайтириши билан ҳам ғоят хатарлидир.

Шу боис истиқлол йилларида мамлакатимизда коррупцияга қарши курашиш борасида қатор ишлар амалга оширилди.

Ўзбекистоннинг 2008 йилда БМТнинг Коррупцияга қарши конвенциясига ва бошқа халқаро ҳужжатларга қўшилганлиги бу борада ташланган дадил қадам бўлди.

2017–2019 йиллар давомида 6127 нафар мансабдор шахснинг жиноий жавобгарлик масаласи ҳал қилинганлиги ҳам коррупцияга қарши курашиш аҳволи бугунги кун талабига жавоб бермаслигини кўрсатмоқда.

Муҳтарам Президентимиз ташаббуслари билан қабул қилинган «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги қонун ва алоҳида давлат дастурида эса навбатдаги вазифалар белгилаб олинди.

Қонунда илк бор коррупция ва манфаатлар тўқнашуви тушунчаларига таъриф берилди.

Шунингдек, қонунда коррупцияга қарши курашиш бўйича ваколатли органлар ҳамда уларнинг мақоми аниқ белгилаб қўйилди.

Коррупцияга қарши курашиш бўйича фаолиятни мувофиқлаштириш учун Бош прокурор раҳбарлигида Коррупцияга қарши курашиш бўйича

республика идоралараро комиссияси ташкил этилди.

2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси ўзининг туб моҳияти билан айнан коррупцияни таг-томири билан йўқ қилишга қаратилган тарихий ҳужжат бўлди.

Унда барча соҳаларда коррупцияга барҳам бериш, илдиз отишига шароит яратаётган сабабларни бартараф этишга қаратилган аниқ чора-тадбирлар баён қилинди.

2019 йилда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони қабул қилинди. Ушбу ҳуқуқий ҳужжат билан 2019 – 2020 йилларда коррупцияга қарши курашиш бўйича иккинчи давлат дастури тасдиқланди.

“

Бинобарин, прокуратура органлари учун Мурожаатномадан келиб чиқадиغان устувор вазифалардан бири ҳам – бу сўзсиз, коррупция иллатига қарши кураш самарадорлигини оширишдир.

Юқорида қайд этилганидек, кейинги уч йил давомида давлатимиз раҳбарининг ташаббус ва ғоялари, амалий саъй-ҳаракатлари натижасида бу иллатни таг-томири билан йўқ қилиш борасида катта қадам қўйилди.

Алоҳида эътироф этиш жоиз, сўнгги йилларда мамлакатимизда коррупцияга қарши курашиш соҳасида муҳим ташкилий-ҳуқуқий ислохотлар амалга оширилди.

Биринчидан, давлат хизмати тизими, унинг мақсадлари ва вазифалари тубдан такомиллаштирилди. Маъмурий ислохотлар концепцияси тасдиқланди.

Давлат органлари ходимларининг самарали ижтимоий ҳимоя қилиниши, моддий таъминоти ва рағбатлантирилишини кучайтиришга қаратилган чоралар кўрилди.

Хусусан, охириги уч йилда давлат хизматчиларининг иш ҳақи ўртача қарийб 60 фоизга, айрим соҳаларда эса бир неча баробарга оширилди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланган давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари ходимларининг одоб-ахлоқ намунавий қондаларига асосан барча вазирлик ва идораларда одоб-ахлоқ меъёрлари тасдиқланди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузурида Давлат хизматини ривожлантириш агентлиги ва Давлат хизматини ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш жамғармаси ташкил этилди.

Меритократия ва очиқ танловлар асосида давлат фуқаролик хизматининг «карьера модели»ни жорий этиш ишлари бошланди.

Иккинчидан, тадбиркорлик фаолиятини жадал ривожлантириш, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилиш йўлидаги бюрократик тўсиқлар ва коррупциоген ҳолатларни бартараф этишга қаратилган мақсадли чоралар кўрилди.

Давлат органларининг назорат-текширув вазифалари мақбуллаштирилди. Тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини текшириш тизими такомиллаштирилди. Улар фаолиятига қонунга хилоф равишда аралашишга йўл қўймаслик мақсадида Тадбиркорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича вакил институти жорий қилинди.

Савдо-саноат палатаси тизими тубдан ислох этилди, давлат активларини бошқариш тизими ҳам такомиллаштирилди.

Давлат харидларининг мутлақо янги тизими йўлга қўйилиб, соҳада ошкоралик, шаффофликни таъминлаш, пировардида коррупциянинг олдини олиш мақсадида «Давлат харидлари тўғрисида»ги қонун қабул қилинди.

Солиқ тизимини янада такомиллаштириш, иқтисодиётда хуфиёна айланмани қисқартириш

мақсадида жорий йилда янги тахрирдаги Солиқ кодекси амалга киритилди. Унга мувофиқ солиқ турлари 13 тадан 9 тага камайтирилди. Солиқларни тўлаш муддатини узайтириш ёки бўлиб-бўлиб тўлашга рухсат бериш бўйича энгиллаштирилган механизмлар жорий этилди.

2019 йилда бюджет маълумотларининг очиқлигини янада ошириш мақсадида бюджет маблағларининг шаклланиши ва сарфланиши устидан парламент ва жамоатчилик назоратини ўрнатишнинг янги тартиби белгиланди ҳамда илк бор давлат бюджети қонун тарзида қабул қилинди.

Учинчидан, давлат хизматларини тақдим этиш ва маъмурий таомилларни тартибга солишнинг ҳуқуқий ва институционал асослари такомиллаштирилди.

Хусусан, маъмурий ва бюрократик тўсиқларни бартараф этиш, рўйхатга олиш, рухсат этиш ва лицензияга доир тартиб-таомилларни соддалаштириш ҳамда уларнинг тезкорлигини ошириш мақсадида барча ҳудудларда 201 та давлат хизматлари марказлари очилди.

Ҳозиргача ушбу марказлар томонидан аҳолига 120 та давлат хизмати кўрсатиб келинаётган бўлса, 2020 йилдан марказлар орқали 160 дан ор-

тиқ шаффоф, қулай ва тезкор давлат хизматларини кўрсатиш режалаштирилмоқда.

Шунингдек, давлат органлари ва ташкилотлари фаолияти самарадорлигини ошириш мақсадида 2019 йил 9 декабрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Бюрократик тўсиқларни янада қисқартириш ҳамда давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятига замонавий бошқарув тамойилларини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори қабул қилинди.

Унга кўра, жорий йилдан бошлаб маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг 11 турдаги ваколати тегишли давлат бошқаруви органларининг ҳудудий бўлинмаларига ўтказилди.

Шунингдек, маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг 5 турдаги ваколати чиқариб ташланди.

Тўртинчидан, суд-ҳуқуқ соҳасида амалга оширилаётган ислохотлардан кўзланган асосий мақсадлардан бири соҳада коррупцияга барҳам бериш тизимини тубдан такомиллаштиришга қаратилганида намоён бўлмоқда.

Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги мақсад ва вазифалари аниқлаштирилди. «Ички ишлар

органлари тўғрисида»ги, «Давлат хавфсизлик хизмати тўғрисида»ги қонунлар қабул қилинди.

Шунингдек, чинакам мустақил суд ҳокимиятини шакллантириш, унинг нуфузини ошириш ҳамда судьялар мустақиллигини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ташкил этилди, судьяларни танлаш, тайинлаш тизими такомиллаштирилди.

Суд тизимида коррупцияга қарши курашишнинг самарадорлигини ошириш мақсадида Судьялар олий кенгаши ва Олий суднинг қўшма қарори асосида суд тизимида коррупцияга қарши курашишнинг самарадорлигини ошириш бўйича чора-тадбирлар дастури тасдиқланди.

Бешинчидан, «Халқ давлат органларига эмас, давлат органлари халққа хизмат қилиши керак» деган халқчил тамойил асосида барча поғонадаги мансабдор ва масъулларнинг одамлар ичига кириб бориш, уларнинг муаммоларини уйма-уй юриб ҳал этиш тизимининг жорий этилгани коррупцияга қарши курашишда ўзининг самарасини бера бошлади.

Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш учун Халқ қабулхоналари, Президент портали ҳамда давлат органлари ва ташкилотларининг «ишонч телефон»лари жорий қилинди.

Олтинчидан, жамиятда парламентнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳамда нодавлат нотижорат ташкилотларининг мавқеи кучайтирилиб, уларга давлат ҳокимияти идоралари фаолияти устидан парламент ва жамоатчилик назоратини таъминлаш бўйича кенг ваколатлар берилди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарида коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари бўйича қўмиталар ташкил этилгани ушбу соҳада самарали парламент назоратини амалга оширишда муҳим аҳамият касб этади.

Шунингдек, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси, халқ депутатлари вилоятлар, туман ва шаҳар кенгайлари таркибида коррупцияга қарши курашиш бўйича доимий комиссиялар фаолият бошлади.

Ўзбекистон Республикаси парламенти палаталари томонидан «Коррупцияга қарши кура-

шиш соҳасида парламент назорати самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» қўшма қарор қабул қилинди.

Еттинчидан, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва улар лойиҳаларини коррупцияга қарши экспертизадан ўтказишнинг ҳуқуқий асослари такомиллаштирилди.

Энг муҳими, давлат ва жамият ҳаётининг барча соҳаларида коррупция омилларини келтириб чиқараётган тизимли муаммоларни бартараф қилишга қаратилган 30 га яқин қонун, 100 га яқин Президент ва ҳукумат қарорлари қабул қилинди.

Маҳаллий экспертлар, қолаверса, халқаро жамоатчилик томонидан эътироф этилаётганидек, бундай чоралар қисқа муддатда ўз натижасини кўрсата бошлади.

Жумладан, «Transparency International» халқаро ноҳукумат ташкилоти томонидан 2019 йил бўйича эълон қилинган «Коррупцияни қабул қилиш индекси» рейтингига Ўзбекистон 5 ўрин юқорига кўтарилди.

Дунёдаги нуфузли нашрлардан бири – «The Economist» журнали Ўзбекистонни 2019 йилда ислохотларни энг жадал амалга оширган давлат – «Йил мамлакати» деб эътироф этди.

Айни пайтда коррупцияга қарши курашиш борасида қўлга киритилган ютуқлардан кўра ҳали қилинадиган ишлар кўп.

2017–2019 йиллар давомида 6127 нафар мансабдор шахснинг жиноий жавобгарлик масаласи ҳал қилинганлиги ҳам коррупцияга қарши курашиш аҳволи бугунги кун талабига жавоб бермаслигини кўрсатмоқда.

Ўз навбатида, биргина ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг кучи билан коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларга қарши курашишда ижобий натижаларга эришиб бўлмаслиги сир эмас.

Аввало, кенг жамоатчиликнинг коррупцияга нисбатан мурасасиз муносабати шаклланиши зарур.

Давлатимиз раҳбари таъбири билан айтганда, коррупцияга қарши курашда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар қанчалик ҳаракат қилмасин, халқимиз бу жирканч иллатга мурасасиз бўлмас экан, таъсирчан жамоатчилик назоратини ўрнатмас экан, бу балога қарши самарали ку-

рашни ташкил эта олмаймиз. Бу иллат билан нафақат ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар, балки ҳар бир жамоа жиддий курашиши керак.

Албатта, бу машаққатли, бироқ амалга оширишимиз мумкин ва шарт бўлган вазифадир. Зотан, 2019 йилда «Ижтимоий фикр» жамоатчилик фикрини ўрганиш маркази томонидан ўтказилган сўровда иштирок этганларнинг 86,6 фоизи коррупцияга қарши курашиш бўйича давлат сиёсатини қўллаб-қувватлашларини билдиришган. Демак, жамоатчилик коррупцияга қарши курашда давлат органларига кўмаклашишга тайёр.

Бинобарин, прокуратура органлари учун Мурожаатномадан келиб чиқадиган устувор вазифалардан бири ҳам – бу сўзсиз, коррупция иллатига қарши кураш самарадорлигини оширишдир.

Юқорида қайд этилганидек, кейинги уч йил давомида давлатимиз раҳбарининг ташаббус ва ғоялари, амалий саъй-ҳаракатлари натижасида бу иллатни таг-томири билан йўқ қилиш борасида катта қадам қўйилди.

Бироқ, тан олиш керакки, шунча шароит ва имкониятларга қарамасдан, жамиятнинг бу балодан тамомила халос бўлишига эришилмаяпти.

Айниқса, баъзи соҳа ва тармоқларда коррупцияга қарши қўлланаётган ва шу тизимларнинг юқори идоралари томонидан белгиланган чора-тадбирлар кутилган натижани бермаяпти.

Чунончи, яқинда Бош прокуратура томонидан соғлиқни сақлаш, олий таълим тизимларидаги, шунингдек, ердан фойдаланишдаги коррупция ҳолатлари таҳлилига бағишлаб ўтказилган тадбирлардан жамоатчилик яхши хабардор.

Биз ушбу йўналишлардаги коррупциявий ҳолатларни аниқ таҳлиллар, факт ва рақамлар асосида муҳокама қилдик, масъулларга, хусусан, прокуратура органларига тегишли қўшимча кўрсатмалар бердик.

Шу ўринда қайд этиш жоиз, давлатимиз раҳбарининг Мурожаатномада бу борада илгари сурган ташаббуслари ҳал қилувчи аҳамият касб этади.

Хусусан, рақамли технологияларни кенг жорий этиш орқали инсон омилини камайтириш коррупцияни йўқотишда катта самара беради.

Яна бир муҳим жиҳат шундаки, эндиликда суд орқали инсонларнинг ҳуқуқи тикланганини

эътироф этиш билан чекланиб қолмасдан, нима сабабдан судгача бўлган тергов жараёнида инсон ҳуқуқ ва эркинликлари бузилган деган саволни ҳам кўндаланг қўядиган тазйиқлар учун жавоб берадиган вақт келди.

Бу ҳам, аввало, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг ўзида коррупцияга барҳам беришнинг энг муҳим омилларидандир.

Айни пайтда парламент ва Президентга ҳисоб берадиган, коррупцияга қарши курашишга масъул бўладиган алоҳида орган ташкил этиш ташаббуси давлат бошқарувидаги тарихимизнинг янги саҳифасига асос солди.

Зеро, жаҳоннинг кўплаб барқарор ва та-

“

Хусусан, маъмурий ва бюрократик тўсиқларни бартараф этиш, рўйхатга олиш, рухсат этиш ва лицензияга доир тартиб-таомилларни соддалаштириш ҳамда уларнинг тезкорлигини ошириш мақсадида барча ҳудудларда 201 та давлат хизматлари марказлари очилди.

раққий этган мамлакатларида коррупцияга қарши курашиш бўйича алоҳида органлар давлат ва жамият равнақида катта ҳисса қўшмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, Президентимизнинг Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномаси барча йўналишлар қатори коррупцияга буткул чек қўйишнинг янги истиқболларини очиб берди.

Бу тарихий имкониятдан оқилонга фойдаланиб, давлат ва жамият равнақида ҳисса қўшиш бахтига, пировардида халқимиз олдида юзимиз ёруғ бўлишига эришиш барчамизнинг ҳамкорликдаги ҳаракатларимизга, шижоатимиз ва фидойилигимизга боғлиқдир.

Нигматилла ЙҮЛДОШЕВ,
Ўзбекистон Республикасининг
Бош прокурори

Тадбиркорлик соҳасида лицензиялаш ва рухсат бериш тартиб-таомиллари

Мамлакатимизда тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришга кўмаклашувчи замонавий бозор муносабатларини шакллантиришнинг муҳим масалаларидан бири – бизнесни юритиш йўлидаги ортиқча маъмурий тўсиқларни бартараф қилишдир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 11 апрелдаги «Тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги лицензиялаш ва рухсат бериш тартиб-таомилларини янада қисқартириш ва соддалаштириш, шунингдек, бизнес юритиш шарт-шароитларини яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармонининг қабул қилиниши лицензиялаш ва рухсат бериш тартиб-таомилларини либераллаштиришга доир ишларнинг янги босқичини бошлаб берди.

Ушбу ҳуқуқий ҳужжат билан 60 турдаги ёки 24% лицензия ва рухсатномалар бекор қилинди, ички тартиб-таомилларни соддалаштириш ва керакли ҳужжатларни келишишни оптималлаштириш ҳисобига 25 турдаги рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириб бериш мuddатлари қисқартирилди.

Маъмурий тартиб-таомилларни мақбуллаштиришга қаратилган саъй-ҳаракатлар натижасида республикада бизнес юритиш жараёнлари енгиллашмоқда. Жумладан, Жаҳон банкининг «Бизнес юритиш – 2020» йиллик ҳисоботида Ўзбекистон 7 поғона юқорилаб, ишбилармонлик муҳитини яхшилашда энг юқори кўрсаткичга эришган 20 мамлакат қаторига кирди.

Эришилган ютуқларга қарамадан соҳада ҳозирги замон ижтимоий-иқтисодий ва технологик ривожланиш даражасига жавоб бермайдиган меъёрлар ҳамон сақланиб қолмоқда. Хусусан, айрим фаолият турларини лицензиялаш ва рухсат бериш тартиб-таомилларидаги мав-

жуд камчиликлар сабабли тадбиркорлик субъектлари учун лицензия ва рухсатномаларни олиш жараёни тадбиркорлик фаолиятини юритишда ортиқча оворагарчиликни келтириб чиқармоқда.

Бугунги кунга келиб, жами 62 та фаолият тури лицензияланади. Шунингдек, таъкидлаш жоиз, рухсат бериш тусидаги айрим ҳужжатлар бозор иқтисодиёти шароитида тадбиркорлик фаолиятини тартибга солишнинг замонавий талабларига жавоб бермайди.

Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёевнинг жорий йил 24 январь куни Олий Мажлисга қилган Мурожаатномасида лицензия ва рухсатномалар орасида фаолият турлари ҳисобини юритиш, маблағ ундириш ёки шунчаки назорат қилиш учун жорий қилинганлари ҳам борлиги алоҳида қайд этилди.

Шу сабабли Адлия вазирлиги, Савдо-саноат палатаси, Бизнес-омбудсманга лицензия

ва рухсатномалар бериш асосларини тубдан қайта кўриб чиқиб, уларнинг сонини камида 2 баробар қисқартириш бўйича аниқ таклифлар киритиш вазифаси юкланди.

Қайд этиш лозим, «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги қонуннинг 7-моддасида фаолиятнинг лицензияланадиган турлари жумласига амалга оширилиши фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига, соғлиғига, жамоат хавфсизлигига зарар етказиши мумкин бўлган ҳамда тартибга солиб турилиши лицензиялашдан ташқари усуллар билан амалга оширилиши мумкин бўлмаган фаолият турлари кириши лозимлиги белгиланган.

Худди шу мазмундаги қоида «Тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги рухсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида»ги қонуннинг 4-моддасида ҳам назарда тутилган.

ФАКТ:

Айрим фаолиятлар жараёнида фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари, соғлиги, жамоат хавфсизлигига зарар етмайди, бироқ уларни амалга ошириш учун лицензия ёки рухсат бериш ҳужжати талаб этиш кузатилмоқда. Хусусан, лицензияланадиган фонограммаларни тайёрлаш, баҳолаш, аудиторлик ва риэлторлик фаолиятлари, рухсат берувчи ҳужжат талаб этиладиган автовокзал (автостанция) фаолиятини амалга ошириш, шунингдек, банкларга ўз банк шўъбалари, филиаллари ва ваколатхоналарини очиш шулар жумласидандир.

ЎЗБЕКИСТОНДА ЛИЦЕНЗИЯЛАШ ВА РУХСАТ БЕРИШ ТИЗИМИДАН ТАШҚАРИ СЕРТИФИКАТЛАШТИРИШ ВА АККРЕДИТАЦИЯДАН ЎТКАЗИШ КАБИ ТАДБИР-КОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛАДИГАН БОШҚА МЕХАНИЗМЛАРДАН ҲАМ БИР ВАҚТНИНГ ЎЗИДА ФОЙДАЛАНИЛАДИ.

Сертификатлаштириш – махсулот ёки хизматнинг белгиланган талабларга мувофиқлигини тасдиқлайдиган жараён.

Юқорида қайд этганимиздек, амалиётда тадбиркорлик фаолиятини лицензиялаш ва сертификатлаштириш борасида бир-бирини такрорлаш ҳолатлари мавжуд. Масалан, туроператорлик учун белгиланган тартибда лицензия расмийлаштириш билан бирга тегишли хизматларни кўрсатиш сертификатини ҳам олиши лозим. Сертификатнинг амал қилиш муддати берилган сертификатни ҳар йили тасдиқлаган ҳолда – 3 йил. Тадбиркорлик субъектлари фақат белгиланган тартибда тегишли сертификатлар олингандан кейин ва уларнинг амал қилиш муддати давомида туроператорлик хизматлари кўрсатиш ҳуқуқига эга¹.

Бундан ташқари, малака сертификатини бериш амалиёти ҳам мавжуд бўлиб, лицензияланадиган фаолият билан яқка тартибдаги тадбиркор шугулланадиган бўлса – ўзи, юридик шахс шугулланган тақдирда эса унинг штатида тегишли малака сертификати га эга бўлган мутахассис бўлиши лозим. Аксарият ҳолларда

лицензия шартларида тегишли малака сертификати га эга бўлган мутахассисларнинг мавжудлиги талаб этилади.

Эътибор қаратилса, малака сертификатини бериш ва лицензиялаш ҳам бир ваколатли орган томонидан амалга ошириш ҳолатлари мавжуд. Масалан, риэлторлик фаолияти билан шугулланиш учун риэлторлик ташкилоти (юридик шахс) лицензия ва штатида риэлторнинг малака сертификати га эга бўлган камида икки нафар ходими бўлиши керак. Риэлтор (яқка тартибдаги тадбиркор) эса малака сертификати га ва лицензияга эга бўлиши даркор. Худди шундай талаблар аудиторлик фаолиятини, баҳолаш фаолиятини ҳамда нодавлат таълим муассасаларининг чет тилларни ўрганиш бўйича ўқув курсларини ташкил этиш соҳасидаги фаолиятни лицензиялашда ҳам мавжуд.

Аккредитация – юридик шахснинг муайян фаолият соҳасида ваколатли эканлигини расман тасдиқлашдир.

Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 7 июндаги қарори билан тасдиқланган «Давлат таълим муассасалари ҳамда нодавлат таълим ташкилотла-

рини аттестациядан ва давлат аккредитациясидан ўтказиш тартиби тўғрисида»ги низомга асосан аккредитация таълим ташкилотлари фаолиятининг давлат таълим стандартлари ва давлат талаблари ҳамда мезонларига мувофиқлигининг давлат томонидан эътироф этилиши ҳамда уларнинг битирувчиларига давлат томонидан тасдиқланган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжатларни топириш ҳуқуқини беришдан иборат. Лицензиялашдан фарқли ўлароқ, аккредитация муассасанинг маълум стандартларга жавоб беришини исботлаганини билдиради.

Нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш соҳасидаги фаолият лицензияланадиган фаолият йўналишларидан бири ҳисобланади². Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси мазкур фаолиятни лицензияловчи органдир. Шу билан бирга, «Таълим тўғрисида»ги қонунда таълим муассасаларини лицензиялаш зарурияти умуман белгиланмаган. Ушбу қонуннинг 6-моддасида нодавлат таълим муассасаси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси

¹ Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 5 июндаги 355-қарори билан тасдиқланган Туроператор ва меҳмонхона хизматларини сертификатлаштириш тартиби тўғрисидаги низом.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 2001 йил 12 майдаги 222-II-қарори билан тасдиқланган Амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг рўйхати.

белгиланган тартибда давлат аккредитациясидан ўтган пайтдан бошлаб юридик шахс ҳуқуқлари ва таълим фаолияти билан шугулланиш ҳуқуқига эга бўлиши қайд этилган.

Мазкур ҳолатда лицензиялаш ва аккредитациядан ўтказиш бир-бирини тўлдириб боровчи тартибга солиш усуллари дидир. *Лицензиялаш жараёнида таълим муассасаси маълум бир талаб ва шартларга риоя этишни ўз зиммасига олса, аккредитациядан ўтказишда таълим муассасаси ўқитиш тизимига ишонч билдириш мумкинлигини аниқлатади. Қонунчиликдаги зиддиятни бартараф этиш учун нодавлат таълим хизматларини кўрсатувчи юридик шахсларнинг ҳуқуқий макомини «Таълим тўғрисида»ги қонунда аниқ белгилаш мақсадга мувофиқ.*

Ахборот-коммунақация технологиялари ривожланган бўлишига қарамасдан кўплаб лицензия ва рухсатномаларни бериш бўйича аризаларни тақдим этиш ва лицензия (рухсатнома) бланкаларини расмийлаштириш ҳанузгача анъанавий «қоғоз» шаклида амалга оширилиб келинмоқда.

Маълумки, ҳозир давлат хизматларини кўрсатиш, жумладан, лицензия ва рухсат берувчи ҳужжатларни бериш билан боғлиқ жараёнларга босқичма-босқич ахборот-коммуникация технологиялари жорий қилинмоқда.

МАЪЛУМОТ УЧУН:

Ўзбекистон Республикаси Президенти 2017 йил 1 февралдаги «Тадбиркорлик субъектларига давлат хизматларини кўрсатиш механизмларини такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарорига мувофиқ 2018 йил 1 январдан Давлат хизматлари марказлари орқали бериладиган рухсатнома ва лицензияларни махсус бланкаларда расмийлаштириш тартиби бекор қилинган.

Лицензия ва рухсатномаларни расмийлаштириш ваколатли органларнинг марказий аппаратлари томонидан амалга оширилаётганлиги тадбиркорларнинг Тошкент шаҳрига келиб-кейтиши билан боғлиқ вақт ва молиявий харажатларининг кўпайишига олиб келмоқда.

Хусусан, 2020 йил 1 январь ҳолатига жами 13 турдаги лицензия ва 23 турдаги рухсатномаларни бериш давлат хизматлари марказлари ва Ягона интерактив давлат хизматлари портали (ЯИДХП) орқали амалга оширилмоқда.

Бироқ лицензияларнинг 79% (50 та) ва рухсат берувчи ҳужжатларнинг 80% (117 та) ҳанузгача анъанавий усулда («қоғоз» шаклида) расмийлаштириб келинмоқда.

Ваколатли органлар томонидан лицензия ва рухсатномаларни бериш муддатларини бузиш, тадбиркорлардан ортиқча ҳужжатларни талаб қилиш, лицензия ва рухсатнома талабларига риоя эти-

лишини назорат қилмаслик ҳолатлари бартараф этилмасдан қолмоқда.

2019 йилда Адлия вазирлиги томонидан ваколатли органларда ўтказилган ўрганишларда улар томонидан лицензия ва рухсат берувчи ҳужжатларни беришда бир қатор қонунбузилишларга йўл қўйилганлиги аниқланди.

1. Қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларга риоя қилинмаган.

Жумладан, Давлат геология кўмитаси томонидан тадбиркорлик субъектларига норуда фойдали қазилмаларни ўз ичига олган ер қаъри участкаларидан фойдаланиш ҳуқуқига лицензия беришда 10 та ҳолатда муддат бузилишига йўл қўйилган.

Мисол учун, «Yodgor Nur Savdo» МЧЖ томонидан 2019 йил 19 апрелда норуда фойдали қазилмалар мавжуд бўлган ер қаъри участкасидан геологик ўрганиш учун фойдаланиш ҳуқуқини олишга ариза топширилган бўлса-да, 2019 йил 14 май куни **(33 кун ўтиб)** лицензия олиш учун аризага хат юборилган.

МАЪЛУМОТ УЧУН:

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 20 февралдаги «Қурилиш материаллари саноатини тубдан такомиллаштириш ва комплекс ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори 4-бандига мувофиқ 2019 йил 1 апрелдан бошлаб норуда фойдали қазилмалар мавжуд бўлган ер қазри участкасидан геологик ўрганиш учун фойдаланиш ҳуқуқини берувчи лицензия ариза келиб тушган кундан бошлаб ўн кундан ошмаган муддатда берилади.

Худди шундай муддат бузилишлар Давлат геология қўмитаси ҳузуридаги Кон-геология фаолиятини назорат қилиш инспекцияси томонидан кон ажратмаси далолатномаларини беришда **5 та** ҳолатда, Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ва прекурсорларнинг муомалада бўлиши билан боғлиқ фаолиятни лицензиялашда **80 та** ҳолатда (лицензияни қайта расмийлаштириш), Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим

сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси томонидан нодавлат таълим хизматларини кўрсатишни лицензиялашда **438 та** ҳолатда такрорланганлиги аниқланган.

2. Қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган ҳужжатлар талаб қилиб олинган.

Жумладан, Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги ҳузуридаги Ташқи меҳнат миграцияси агентлиги томонидан Ўзбекистон Республикаси-

дан ташқарида иш излаётган шахсларни ишга жойлаштириш бўйича фаолиятни лицензия беришда мавжуд **63 та (100%)** лицензия талабгорларининг барчасидан низомда назарда тутилмаган ҳужжатлар олинган.

Масалан, «Inter Trud xususiy bandlik agentligi» МЧЖдан штат жадвали, юридик шахснинг номи ўзгарганлиги тўғрисида маълумот, давлат рўйхатидан ўтказилганлиги ҳақида гувоҳнома, жамият устави, ходимлар тўғрисида маълумот (буйруқ, паспорт нусхалари), раҳбарнинг паспорт нусхаси олинган.

Шу каби қонунбузилишларга Давлат геология қўмитаси томонидан норуда фойдали қазилмаларни ўз ичига олган ер қазри участкаларидан фойдаланиш ҳуқуқига лицензия беришда **15 та** ҳолатда йўл қўйилган.

3. Лицензияловчи орган ва лицензиатнинг ўзаро ҳуқуқлари ва мажбуриятларини белгиловчи лицензия шартномасини тузиш масаласига юзаки ёндашилган.

Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси томонидан 2019 йил давомида **1042 та** тадбиркорлик субъектига нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш учун лицензия тақдим этилган.

Бироқ, Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси мазкур лицензиатлар билан лицензия шартномаси тузиш бўйича бирор-бир чора кўрмагани аниқланди.

МАЪЛУМОТ УЧУН:

«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги қонуннинг 16-моддасига кўра, лицензия даъвогари давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатни тақдим этган тақдирда ҳамда у лицензия шартномасини имзолаганидан кейин лицензия берилади.

Бундан ташқари, таҳлиллар лицензияловчи органлар лицензия шартномаларида қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган лицензия талаблари ва шартларини белгиланган ҳолда тадбиркорлик субъектларига асоссиз мажбуриятлар юклаш аётиганини кўрсатмоқда.

Хорижий амалиётга назар ташласак, Грузиянинг «Лицензиялар ва рухсатномалар тўғрисида»ги қонунида лицензия талаблари ва шартлари тўғридан-тўғри белгиланган бўлиб, қўшимча тарзда лицензияловчи орган ва лицензиат ўртасида лицензия шартномасини тузиш назарда тутилмаган. Худди шундай ёндашувни Россия Федерациясининг «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги федерал қонунида ва Қозоғистон Республикасининг «Рухсатнома ва хабарномалар тўғрисида»ги қонунида ҳам кўриш мумкин.

Юқоридаги фикр-мулоҳазалардан келиб чиқиб, қуйидагилар таклиф этилади:

I. «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ва «Тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги рухсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида»ги қонунларни «Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида»ги қонун нормаларини инobatга олган ҳолда бирлаштириш йўли билан янги таҳрирда қабул қилиш.

Бунда:

- лицензияланадиган фаолият йўналишлари ва тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги рухсат берувчи ҳужжатларнинг аниқ сони ва рўйхатини шакллантириш;
- баъзи турдаги фаолият ва ҳаракатларни амалга ошириш учун ваколатли органни хабардор қилиш тартибини жорий қилиш ва ўнинг рўйхатини белгилаш;
- риоя этилиши шарт бўлган лицензия талаб ва шартларини норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда аниқ белгилаш йўли билан лицензия шартномасини расмийлаштириш амалиётидан воз кечиш;
- лицензиялаш ва рухсат бериш тартиб-таомилларини тўлиқ электрон шаклда амалга оширишга ўтиш, бунда давлат хизматлари марказлари орқали кўрсатиладиган хизматлар кўламини кенгайтириш, лицензия (рухсатнома)ларни махсус бланкаларда расмийлаштириш амалиётидан тўлиқ воз кечиш;
- лицензия ва рухсатномаларни фақат суд тартибида бекор қилиш тартибини жорий қилиш орқали лицензия ва рухсатномаларни тугатиш амалиётидан воз кечиш.

Жавоҳир КУЛИЗОДА,

Адлия вазирлиги Ижтимоий-иқтисодий соҳада ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш бошқармаси бўлим бошлиғи

Инсон ҳуқуқлари ҳимояси такомиллашув босқичида

Инсон борки, бахтли ва фаровон яшашни истайди. Бунинг учун эса энг аввало унинг ҳақ-ҳуқуқлари ҳимояси тўлиқ таъминланиши лозим. Шу нуқтаи назардан юртимизда фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш соҳасида мустақам ҳуқуқий база яратилган бўлиб, айти пайтда ушбу тизим замон билан ҳамоҳанг равишда такомиллаштирилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Олий суди, Инсон ҳуқуқлари бўйича миллий маркази, «Тараққиёт стратегияси» маркази ва ЕХҲТнинг Ўзбекистондаги лойиҳалар координатори томонидан ташкил этилган давра суҳбатида айти масалага алоҳида урғу берилди.

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг Конституциямиз қабул қилинганининг 27 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида акс этган устувор йўналишлар муҳокамасига бағишланган мазкур тадбирда Конституциявий суд, Олий суд раҳбарлари, хорижий давлатлар элчилари, халқаро ташкилотлар ваколатхоналари раҳбарлари, инсон ҳуқуқлари бўйича миллий институтлар, фуқаролик жамияти институтлари ҳамда оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирок этди.

Олий суд раиси ўринбосари Икром Муслимовнинг таъкидлашича, суд-ҳуқуқ тизимидаги ислохотлардан кўзланган асосий мақсад – суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш орқали фуқароларнинг Конституцияда мустақамланган ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини амалда кафолатлашдан иборат. Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар муваффақияти айнан Конституцияга амал қилиш, қонун устуворлигини таъминлаш билан боғлиқ. Бу йўналишда кенг кўламли ишлар бажарилмоқда. Жумладан, суд ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш, Ҳаракатлар стратегияси, даврий ҳисоботларни ишлаб чиқиш бўйича тадбирлар жуда муҳим ҳисобланади. Одил судлов соҳасидаги халқаро стандартларни миллий амалиётга татбиқ этиш мақсадида Ҳаракатлар

стратегияси доирасида суд-ҳуқуқ ислоҳоти амалга оширилмоқда ва судлар мустақиллигини кучайтириш чоралари кўрилмоқда.

Қонун устуворлиги давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари чиқараётган қонунлар, мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари фақат Конституция ҳамда қонунларга мувофиқ бўлишини тақозо этади. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг раиси Бахтиёр Мирбобоев аини жараёнда конституциявий назоратнинг ўзига хос жиҳатларини қайд этди. Бинобарин, мамлакатимизда демократик ҳуқуқий давлат ва эркин фуқаролик жамиятини барпо этиш учун биз ҳаётимизнинг барча жабҳаларида конституциявий назоратни ўтказишимиз зарур. Бу эса пировардида инсон ҳуқуқ ва эркинликлари, унинг шаъни, кадр-қиммати, мол-мулкнинг дахлсизлигини сақлаш, фуқароларнинг меҳнат қилиш, таълим олиш, тиббий хизматдан фойдаланиш каби энг асосий ҳуқуқларини тўла таъминлаш имконини беради.

Тадбирда иштирок этган хорижий давлатлар элчилари ва халқаро ташкилотлар вакиллари инсон ҳақ-ҳуқуқлари ҳимояси борасидаги ислохотларнинг доимий такомиллашиб бораётганини эътироф этиш баробарида ўз тажриба ва тавсияларини ҳам билдириб ўтди.

Хелена ФРЕЙЗЕР,
БМТнинг Ўзбекистондаги доимий вакили:

– Ҳақиқатан ҳам Ўзбекистон Президенти Конституция қабул қилинганининг 27 йиллигига бағишлан-

ган маросимдаги маърузасида ўз халқига ажойиб нутқ билан мурожаат қилди. Айтишим керакки, аини дамда мамлакатингизда бўлаётган барча ислохотлар, у иқтисодий-ижтимоий ҳаётда ёки суд-ҳуқуқ тизимида бўладими, албатта халқ томонидан қўллаб-қувватланиши керак.

Жамоатчилик назорати — ўзига хос кучли механизм. Айнан у мавжуд ислохотларнинг давомийлигини таъминлаб берувчи воситадир. Шунинг учун ҳам нафақат ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ёки инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ташкилотлари ходимларининг, балки оддий халқнинг ҳам ҳуқуқий онгини шакллантириш зарур деб ҳисоблайман. Чунки инсонлар қанчалик ўз ҳақ-ҳуқуқларини яхши билса, шунчалик қонунбузилиш ҳолатлари рўй бермайди. Бу борада ОАВнинг ўрни жуда салмоқли. Чунки айнан улар қонун устуворлиги йўлида қабул қилина-

ётган янги нормаларни халққа етказиб берувчи энг муҳим манбадир.

Ўзбекистон 2019 йилда БМТнинг Қийноқларга қарши қўмитасига ўз ҳисоботини тақдим этди. Албатта, бу ҳам мамлакатда инсон ҳуқуқларини таъминлаш бўйича қўйилган катта қадам бўлди. Сабаби айнан мана шу каби ҳисоботларда давлат-

ларга амалиётга кенг жорий этиши мумкин бўлган кўплаб тавсиялар берилади. Бугунги анжуманда ҳам қатор халқаро ҳамжамият вакиллари иштирок этишди. Мана шу учрашувларда кўп бора таъкидланаяптики, Ўзбекистон тўғри йўлдан кетаяпти ва биз шу йўсинда давом этиб муваффақиятга эришишини тилаб қоламиз.

**Дэниел РОЗЕНБЛЮМ,
АҚШнинг Ўзбекистондаги
фавқулодда ва мухтор элчиси:**

– Суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш, уни такомиллаштириш билан боғлиқ чора-тадбирлар ниҳоятда мураккаб ва кенг қўламли ҳаракатларни талаб этади. Иқтисодчиларимизнинг тили билан айтганда, бутун бир ҳуқуқ устуворлигини таъминлаш учун тизимни шакллантириш ва уни такомиллаштириш талаб этилади. Суд-ҳуқуқ соҳасида ҳам, иқтисодиёт соҳасида ҳам талаб ва таклиф томони бор. Биз ўзимизнинг ташкилотимиз ҳақида гапирар эканмиз, Ўзбекистон ҳукумати билан кўпроқ таклиф томон билан ишлаб келаямиз. Яъни суд-ҳуқуқ тизимида таклиф деганда, суд органлари, ҳуқуқ соҳасида ўз хизматларини кўрсатиб келётган барча мутасадди ташкилот ва идораларни, талаб томони сифатида айнан фуқаролик жамиятини назарда тутамиз. Ҳозир биз Олий суд, Адлия вазирлиги ва Халқ таълими вазирликлари билан биргаликда ишляяпмиз ва уларни таклиф томони деб айтаемиз. Келгусида биз нафақат таклиф томони билан, балки талаб томони билан ҳам ишлашни кўзда тутганмиз. Жамият нимага талаб қилапти? Жамият ҳуқуқ устуворлигини ўр-

натиш ва таъминлашни талаб қилапти. Кейинчалик биз ушбу мақсадларга эришиш учун фуқаролик жамияти ташкилотлари ва ОАВлар билан ишлашни режалаштирганмиз. Ушбу соҳа нафақат биз учун, балки бошқа халқаро ташкилотлар учун ҳам янги соҳа ҳисобланади. Бунда биз аҳолининг, кенг жамоатчиликнинг ҳуқуқий билими, хабардорлиги ва саводхонлигини ошириш масалаларида ишлаймиз. Ўзбекистон Президенти таъбири билан айтганда, одамларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш боғча ёшидан бошланиши керак, ҳуқуқий билим оналарнинг фарзандларига куйлаб бераётган аллаларида ўз аксини топиши лозим. Бу ўзига хос чиройли фикр бўлди. Келгусида АҚШ каби мамлакатлар суд-ҳуқуқ соҳасида фаолият юритаётган орган ва ташкилотлар билан ҳамкорлигини мустаҳкамлашдан манфаатдор деб ўйлайман.

Суд-ҳуқуқ соҳасида АҚШ тажрибасига тўхталадиган бўлсам. Умуман олганда, қонун устуворлигини таъминлаш концепцияси Америка ҳаётида ниҳоятда долзарб аҳамият касб этади. Лекин у концепция Американинг ўзида ҳам тахминан 240 йил олдин пайдо бўлган ва бу концепцияга асос солган шахсларга нисбатан айнан мамлакатимизга асос солган оталар деб мурожаат қилаемиз. Авваламбор, бу концепция – ҳуқуқ вакили бўлмиш инсонлар камчиликни, халқ эса кўпчиликини ифодалайди деган фикрдан келиб чиққан. Ҳукуматда бўлган камчилик ўзининг манфаатларини илгари суриш, ҳимоялаш ва амалга татбиқ этиш йўлида кўпчиликнинг манфаатларига зид ва қарши равишда ҳаракатланиши мумкин. Шунинг учун ҳам биз мамлакатимиз гуллаб-яшнаши ва барқарор ривожланиши учун ҳукуматда алоҳида бир шахсларни, етакчиларни қўллаб-қувватлашимиз эмас, балки мамлакатда ҳуқуқ устуворлигини таъминловчи тизимларни шакллантиришимиз керак ва бу тизимларни амалга татбиқ этишимиз лозим деган

хулосага келганмиз. АҚШ бу соҳада ниҳоятда катта, кўп йиллик, кўп асрлик тажрибага эга десам муболаға бўлмайди. Лекин шунга қарамасдан, бүгунги тадбирда иштирок этган Франция, Германия каби бошқа мамлакат вакиллари айтиб ўтганидек, улар ҳам ниҳоятда улкан тажрибага эга ва Ўзбекистон би-

лан ўзининг энг илғор тажрибаларини ўртоқлашишга тайёр. Шунинг учун ҳам мен Ўзбекистон ҳукумати ва халқини АҚШ ва бошқа мамлакатларнинг ушбу соҳадаги тажрибасидан кенг фойдаланиш ҳамда юртингиз шароитларини инобатга олган ҳолда амалга татбиқ этишга чақириб қоламан.

Гюнтер ОВЕРФЕЛД,

Германия Федератив Республикасининг

Ўзбекистондаги фавқулодда ва муҳтор элчиси:

— Германия Ўзбекистонда олиб борилаётган суд-ҳуқуқ тизимидаги ислоҳотларни 10 йилдан ортиқ давр мобайнида қўллаб-қувватлаб келмоқда. Суд тизимидаги ислоҳотларнинг айнан Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан

амалга оширилганлиги тизимдаги кўп элементларнинг фақат биттаси эмас, балки бутун ислоҳот жараёнининг марказида жойлашган бир элемент деб ҳисоблайман.

Бизнингча, келгусида эътиборни судларнинг мустақиллигини таъминлаш борасида янада кўпроқ ишларни олиб боришга қаратиш лозим. Чунки судлар мустақиллиги коррупцияга қарши курашиш билан чамбарчас боғлиқ. Нафақат судлар фаолиятида, балки умуман ҳуқуқ тизимини ва адвокатура институтини янада такомиллаштиришда муҳим ўрин тутади. Президент Шавкат Мирзиёев ўз нутқида 33 миллиондан кўпроқ аҳоли истиқомат қилаётган мамлакатда 4 мингта адвокат борлигини ва шундан 60 фоизи 50 ёшдан ошган, улар орасида 30 ёшга тўлмаган ёшлар 70 нафарга ҳам етмаслигини қайд этди. Албатта, бундай ҳолат адвокатларнинг янги авлодини тайёрлашни талаб этади. Агарда мамлакатда етарли даражада адвокатлар фаолияти йўлга қўйилса, барча соҳада вужудга келадиган муаммоларни самарали равишда ечиш имконияти яратилади.

**Матилда ДИМОВСКА,
БМТ Тараққиёт дастурининг
Ўзбекистондаги доимий вакили:**

– БМТнинг Тараққиёт дастури номидан ташкилотимиз Ўзбекистонда ҳозир суд-ҳуқуқ устуворлигини таъминлашга қаратилган тадбирларни қўллаб-қувватлашга тайёр эканлигини яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиман. Маълумки, Ўзбекистон ҳукумати ва Олий суд билан бир неча йўналишларда судьяларнинг мустақиллиги, суд тизимининг шаффофлиги ва суд ваколатлари юзасидан кенг қўламда ишлар олиб бораёпмиз. USAID ва Европа Иттифоқи билан яқиндан ҳамкорлик қилмоқдамиз. Демак, суд тизимининг мустақиллигини таъминлаш ҳам бизнинг ҳамкорлигимиз доирасида ниҳоятда устувор вазифа ҳисобланади.

Тизимда янада такомиллаштирилиши лозим бўлган йўналишлар ҳам мавжуд. Авваламбор,

бу инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро конвенцияларнинг меъёр ва нормалари мамлакатда янада тўлақонли амалга оширилиши масаласи, бунда адвокатлар мустақиллигини таъминлаш ҳам жуда муҳим. Бундан ташқари, суд тизимида чекловлар ва мувозанат тизимини амалга жорий этиш ҳам долзарб ҳисобланади.

Маълумки, БМТнинг судьялар ва адвокатлар мустақиллиги бўйича махсус маърузачиси Диего Гарсия-Саяннинг Ўзбекистонга расмий ташрифи натижалари бўйича махсус ҳисоботи 2020 йилнинг июнь ойларида чоп этилиши кутилмоқда. Ўйлаймизки, ушбу ҳисобот суд органлари мустақиллигини таъминлашга қаратилган чора-тадбирларнинг мустаҳкам замини бўлиб хизмат қилади.

Азиз ОБИДОВ,
Ўзбекистон Республикаси Олий суди
матбуот хизмати раҳбари

«Адолат – қонун устуворлигида»

Ўзбекистон Республикаси Олий суди
Ўзбекистон журналистлари ижодий уюшмаси
билан ҳамкорликда суд-ҳуқуқ ислохотларини,
шунингдек судлар фаолиятини оммавий ахборот
воситаларида ёритилишини янада
такомиллаштириш мақсадида
«Адолат – қонун устуворлигида»
танловини эълон қилади.

Танловга республика миқёсидаги газета, журналларда чоп этилган, интернетда ёритилган, телевидение ва радиога берилган судлар тизимидаги ислохотларни ҳамда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тарғиб қилишга, аҳолининг бу борадаги ҳуқуқий саводхонлигини оширишга, жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтиришга йўналтирилган мақолалар, интернет материаллари, кўрсатувлар, эшиттиришлар қабул қилинади.

Мақолалар чоп этилган газета ва журналлар, интернет материаллари, кўрсатув ва эшиттиришлар ёзилган тасмалар Олий суд матбуот хизматига таҳририят, телевидение, радио ходимлари ёки муаллифлар томонидан тақдим қилиниши лозим. Танловга беш ва ундан ортиқ мақола, кўрсатув, эшиттириш ва интернет материаллари билан иштирок этиш мумкин. Тақдим этилган мақола, кўрсатув, эшиттириш ва интернет материаллари муаллифининг тўлиқ исм-шарифи, иш жойи ва лавозими, телефон рақами ҳақидаги маълумотлар ҳамда паспорт нусхаси илова қилиниши шарт.

Танловга 2020 йил 1 январдан 15 ноябргача чоп этилган мақолалар, интернет материаллари, кўрсатув ва эшиттиришлар қабул қилинади.

ТАНЛОВДА ҚУЙИДАГИ ЙЎНАЛИШЛАР БЎЙИЧА ҒОЛИБЛАР АНИҚЛанади:

1. «Телевидение ва радио йўналишида энг фаол журналист» (1, 2, 3-ўринлар);
2. «Босма ОАВ йўналишида энг фаол журналист» (1, 2, 3-ўринлар);
3. «Интернет-журналистика йўналишида энг фаол журналист» (1, 2, 3-ўринлар);
4. «Энг фаол судья ва суд ходими» (1, 2, 3-ўринлар);
5. «Энг фаол илмий ходим» (1, 2, 3-ўринлар).

Барча йўналишлар бўйича ғолиблар танлов рамзи, диплом ва қимматбаҳо совғалар билан тақдирланади.

Эркактар билан хотин-қизлар ўртасидаги тўлиқ ва ҳақиқий тенглик қонун устуворлигига асосланган, адолатли ва демократик жамиятнинг ғоят муҳим белгиларидан ҳисобланади. Ҳозирги глобаллашув даврида хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш янада долзарб аҳамият касб этмоқда. Бунда аёлларнинг ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий-ҳуқуқий фаоллигини ошириш муҳим ўрин тутади.

BEKABR
YAKSHANBA
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
PREZIDENTI
SAYLOVI KUNI

Хотин-қизларнинг сайлов ҳуқуқлари кафолатлари

Халқаро қонунчиликда хотин-қизлар ҳақ-ҳуқуқларини таъминлаш, ҳимоя қилиш масалалари атрофлича акс этган. Масалан, Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилотининг бир қатор ҳужжатларида (Мадрид-1983, Вена-1989, Москва-1991, Истанбул-1999, Маастрихт-2003, София-2004, Любляна-2005, Афина-2009) аъзо давлатларнинг эркаклар ва аёллар ўртасида тенгликни қўллаб-қувватлаш, қарорлар қабул қилишнинг барча даражаларида аёллар ролини ошириш, қонун чиқарувчи, суд ва ижро ҳокимиятининг барча органларида гендер мутаносиблигига эришиш учун аниқ чораларни кўриш, умуман, бу тенгликни нафақат юридик жиҳатдан ифодалаш, балки амалда қарор топтириш борасидаги мажбуриятлари белгиланган.

Бугунги кунда мамлакатимиз аҳолисининг қарийб 50 фоизи хотин-қизлардан иборат. Аёлларнинг барча соҳалардаги самарали меҳнати, айниқса, фарзанд тарбияси, оила барқарорлигидаги улкан хизматларини ҳеч нарса билан ўлчаб, баҳолаб бўлмайди. Мамлакатимизда ҳам инсон ҳуқуқларига содиқлик ва халқаро ҳуқуқнинг устуворлиги нуқтаи назаридан, ҳам аёллар эъозланадиган миллий қадриятларимизга мувофиқ жамиятда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни яратиш бўйича қатор ислохотлар амалга ошириб келинмоқда.

Аввало, Конституциямизнинг 46-моддасида хотин-қизлар ва эркаклар тенг ҳуқуқли

эكاني мустақкамлаб қўйилганини қайд этиш жоиз. Бундан ташқари, Ўзбекистон 1995 йил 6 майда Хотин-қизларни камситишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги (Нью-Йорк, 1979 йил 18 декабрь), 1997 йил 30 августда Хотин-қизларнинг сиёсий ҳуқуқлари тўғрисидаги, Бир хил қийматга эга бўлган меҳнат учун эркаклар ва хотин-қизларни тенг рағбатлантириш тўғрисидаги конвенцияларга қўшилган.

Парламентга ва маҳаллий кенгашларга сайланадиган аёллар сонининг ўсиши қонун ижодкорлиги жараёнида хотин-қизларнинг манфаатлари ва фикрларини ҳисобга олиш, давлат бюджети шаклланишида гендер тенглигига риоя этиш имконини беради.

Охириги икки йилда хотин-қизларни ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, уларнинг жамиятдаги ўрнини оширишга оид, халқаро андозаларга мос 15 дан ортиқ меъёрий-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилинди. Бу ўринда Ўзбекистон Президентининг «Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустақкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармонини (2018 йил 2 февраль), «Хотин-қизларнинг меҳнат ҳуқуқлари кафолатларини янада кучайтириш ва тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарорини (2019 йил 7

март), Ўзбекистон Республикасининг «Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги, «Хотин-қизларни таъйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонунларини (2019 йил 2 сентябрь) мисол келтириш мумкин.

Соҳада амалга оширилган институционал ўзгаришлардан яна бири Олий Мажлис Сенатида Хотин-қизлар ва гендер тенглик масалалари кўмитаси ташкил этилганидир. Шунинг-

дек, Гендер тенгликни таъминлаш масалалари бўйича комиссия ташкил этилиб, функционал вазифалари ижроси бўйича ҳар йили парламентга ахборот бериши тартиби жорий қилинди. Мазкур ўзгаришларга мувофиқ эңдиликда давлат органларида хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш масалалари бўйича ваколатли мансабдор шахс (қоида тариқасида давлат органи раҳбарининг ўринбосарларидан бири) белгиланади. Миллий қонунчиликимизга меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг гендер-ҳуқуқий экспертизаси деган янги институт киритилди.

Ижтимоий сўровлар иштирокчиларининг 70,2 фоизи мамлакатимизда хотин-қизларнинг ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий-ҳуқуқий фаолигини ошириш учун зарур шарт-шароит яратилганини эътироф этса, 81,5 фоизининг фикрича, аёлларнинг жамоат ёки сиёсий ташкилотларда фаолият юртишига ҳеч бир монелик йўқ. Статистик маълумотлар ҳам бунини тасдиқлайди. Турли корхоналарда ишлаётган раҳбар

Мамлакатимизда ҳам инсон ҳуқуқларига содиқлик ва халқаро ҳуқуқнинг ўстуворлиги нуқтаи назаридан, ҳам аёллар эъозланадиган миллий қадриятларимизга мувофиқ жамиятда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни яратиш бўйича қатор ислоҳотлар амалга ошириб келинмоқда.

аёллар кўрсаткичи 2017 йили 44,2 фоизни ташкил этган бўлса, 2019 йилда бу рақам 45,3 фоизга етди. Ҳозирги кунда юртимиздаги давлат ва жамоат ташкилотлари тизимида бир ярим мингга яқин аёллар раҳбарлик лавозимида меҳнат қилмоқда. Деярли барча партияларда раҳбар ўринбосарларидан бири аёл киши, шунингдек, уларда аёллар қанотлари мавжуд. 400 га яқин нодавлат нотижорат ташкилотлар аёллар муаммолари билан шуғулланмоқда.

Энг муҳим демократик мезонлардан бири бўлган сайлов қонунчилигида хотин-қизларнинг ҳақ ҳуқуқи қай даражада акс этган?

Хотин-қизлар сайлов жараёнида сайловчи, депутатликка номзод, сайлов комиссиясининг аъзоси, кузатувчи, партиянинг ваколатли вакили, ишончли вакил сифатида эркаклар қатори тенг ва эркин, очиқ ва ошқора иштирок этишлари мумкин. Айтиш керакки, янги таркибда иш бошлаган парламент – Олий Мажлис Сенати аъзоларининг салкам 25 фоизи (хусусан, Сенат раиси), Қонунчилик палатасининг 48

нафар депутати хотин-қизлар экани сайлов жараёнида гендер тенглик масаласига катта эътибор берилганини кўрсатади.

Агар қонунчиликини ўрганинадиган бўлсак, 1952 йилги Аёлларнинг сиёсий ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенцияда аёллар ҳар қандай сайловларда эркаклар билан тенг шароитларда, ҳеч қандай камситишларсиз овоз бериш, сайланиш ҳуқуқларига эга экани эътироф этилган. ЕХХТнинг Копенгаген хужжатида барча одамларнинг қонун олдида тенглиги ва ҳеч қандай камситилишсиз бир хил ҳимоя қилиниш ҳуқуқига эгаллиги, ҳар қандай камситиш тақиқланиши белгилаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикасининг юқорида зикр этилган «Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги қонунида алоҳида бобда мустақамланганидек, хотин-қизлар ва эркаклар ҳокимият вакиллик органларига сайлаш ва сайланишда тенг ҳуқуқларга эга. Сиёсий партиялар томонидан Қонунчилик палатаси ва халқ депутатлари маҳаллий кенгашлари депутатлигига номзодлар кўрсатишда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар таъминланади. Марказий сайлов комиссиясининг, сайлов ҳамда референдумлар ўтказиш бўйича вилоят, туман, шаҳар, округ ва участка сайлов комиссияларининг таркибини шакллантиришда ҳам гендер тенгликка риоя этилади. Сайлов кодексининг 70, 91-моддаларига асосан аёлларнинг сони сиёсий партиядан кўрсатилган депутатликка номзодлар умумий сонининг камида ўттиз фоизини ташкил этиши керак.

Шу ўринда халқаро амалиётга эътибор қаратсак. Парламентлараро Иттифоқнинг маълумотларига кўра, дунёнинг 190 та давлатидан 98 тасида аёллар учун квота институти мавжуд (https://data.ipu.org/compare?field=chamber%3A%3Afield_is_electoral_quota_women&structure=any_lower_chamber#pie). Номзодлар ўртасида аёллар миқдорини ошириш бўйича норма белгилаш жаҳонда қўлланиладиган усул бўлиб, Албания, Босния ва Герцеговина, Македония, Греция,

МЕХНАТ ҚОНУНЧИЛИГИДА АЁЛЛАРГА БЕРИЛГАН АЙРИМ ИМТИЁЗЛАР

**ҲОМИЛАДОРЛИГИ
ЁКИ БОЛАСИ
БОРЛИГИ САБАБЛИ
АЁЛЛАРНИ ИШГА
ҚАБУЛ ҚИЛИШНИ РАД
ЭТИШ ВА УЛАРНИНГ
ИШ ҲАҚИНИ
КАМАЙТИРИШ
ТАҚИҚЛАНАДИ**

✓ **ҲОМИЛАДОР АЁЛЛАР ВА 3 ЁШГА ТЎЛМАГАН БОЛАСИ**

БОР АЁЛЛАР билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга йўл қўйилмайди. Корхонанинг бутунлай тугатилиш ҳоллари бундан мустасно.

Корхона тугатилганда меҳнат шартномаси уларни албатта ишга жойлаштириш шартли билан бекор қилинади.

✓ **2 ЁШГА ТЎЛМАГАН БОЛАСИ БОР АЁЛЛАР** аввалги ишини бажариши мумкин бўлмаганида, боласи 2 ёшга тўлгунгача энгилроқ ёки ноқулай ишлаб чиқариш омилларининг таъсиридан холи бўлган ишга ўтказилади ва аввалги ишидаги ўртача ойлик иш ҳақи сақланади.

✓ **ҲОМИЛАДОР АЁЛЛАРНИ ВА 14 ЁШГА ТЎЛМАГАН БОЛАСИ (16 ЁШГА ТЎЛМАГАН НОГИРОН БОЛАСИ) БОР АЁЛЛАРНИ**

уларнинг розилигисиз тунги ишларга, иш вақтидан ташқари ишларга, дам олиш кунларидаги ишларга жалб қилишга ва хизмат сафарига юборишга йўл қўйилмайди.

Уларни тунги ишларга жалб қилишга тиббий хулоса бўлган тақдирдагина йўл қўйилади.

✓ **2 ёшга тўлмаган боласи бор аёлларга** болани овқатлантириш учун ҳар 3 соатда бир марта ҳар бири 30 минутдан кам бўлмаган қўшимча танаффуслар берилади.

✓ **2 ёшга тўлмаган 2 ва ундан ортиқ боласи бўлган тақдирда**, танаффусларнинг муддати камида 1 соат қилиб белгиланади.

Болани овқатлантириш учун бериладиган танаффуслар иш вақтига киритилади ва ўртача ойлик иш ҳақи ҳисоби бўйича ҳақ тўланади.

✓ Бюджетдан молиялаштирилмаган муассасалар ва ташкилотларда ишлайётган **3 ёшга тўлмаган болалари бор аёлларга 35 соатдан ошмайдиган иш вақти белгиланади.**

Бунда аёллар меҳнатига ҳақ ҳар кунги **тўлиқ иш муддати учун белгиланган миқдорда** тўланади.

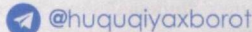
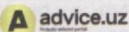
✓ **ТИББИЙ ХУЛОСАГА МУВОФИҚ** ҳомиладор аёлларнинг ишлаб чиқариш нормалари, хизмат кўрсатиш нормалари камаййтирилади ёки улар аввалги ишларидаги ўртача ойлик иш ҳақи сақланган ҳолда энгилроқ ёхуд ноқулай ишлаб чиқариш омилларининг таъсиридан холи бўлган ишга ўтказилади.

✓ Аёлларга туққунга қадар **70 КҮН** ва туққанидан кейин **56 КҮН** ҳомиладорлик ва туғиш татыллари берилиб, нафақа тўланади.

✓ **Ногирон боласини тарбиялаётган ота-онанинг бирига бола 16 ёшга тўлгунгача** иш ҳақи тўланган ҳолда ойига қўшимча **1 дам олиш кун**и берилади.

Черногория, Польша, Сан-Марино, Сербия, Словения, Арманистон, Қирғизистон, Испания қонунчилигини мисол тариқасида келтириш мумкин. Номзод аёллар учун ихтиёрий ёки мажбурий квоталар Франция, Швеция, Швейцария, Туркия, Буюк Британияда қайд қилинган. Грузия ва Руминиядаги сайловларда аёллар иштирокини қўллаб-қувватлаш мақсадида сиёсий партиялар учун молиявий рағбатлар, Албания ва Францияда гендер тенглик

бўйича мажбуриятларини тўлиқ бажармаган сиёсий партияларга жарималар ва давлат молиялаштирувини қисқартириш кўзда тутилган. Сан-Маринода парламент учун курашда эркак ва аёл тенг овозга эга бўлиб қолса, аёл киши депутатлик ўрнини эгаллайди.

Хулоса қилиб айтганда, парламентга ва маҳаллий кенгашларга сайланадиган аёллар сонининг ўсиши қонун ижодкорлиги жараёнида хотин-қизларнинг манфаатлари ва фикр-

ларини ҳисобга олиш, давлат бюджети шаклланишида гендер тенглигига риоя этиш имконини беради. Хотин-қизларнинг депутат бўлиб сайланишлари оилани мустаҳкамлаш, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, барча жабҳада аёлларнинг иштирокини кенгайтириш бўйича қонун ижодкорлиги ва парламент назоратини кучайтиришга хизмат қилади.

Муҳлиса ТАДЖИЕВА,

Ўзбекистон Конституциявий суди
масъул ходими

Буюк стратег

Ватанимиз тарихида ҳуқуқий давлат ҳақидаги қарашларнинг юзага келиши ва ривожланиши, унинг ҳуқуқий манбаларига доир муайян билим ва тушунчаларга эга бўлиш ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан муҳимдир. Миллий давлатчилигимизнинг ҳуқуқий асослари, хусусан, соҳибқирон Амир Темур давридаги давлат ва ҳуқуққа оид адолатли тамойилларни татбиқ ва тарғиб этиш, шубҳасиз, жамиятда сиёсий ва ҳуқуқий маданият юксалишига хизмат қилади.

Сўнги йилларда мамлакатимизда ватанпарварлик тарбияси ва тарғиботига муносабат тубдан ўзгарди. Ватанпарварликни тарғиб қилишнинг самарали механизмлари ишлаб чиқилди, бу борада техник ва технологик воситаларнинг имкониятларидан тўлақонли фойдаланиш тизими йўлга қўйилди. Айниқса, ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялашга доир ишлар самарадорлигини ошириш ва фаоллаштириш, бу борадаги ишларга фуқаролар, давлат ва нодавлат-нотижорат ташкилотлари ҳамда фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини янада фаол жалб этиш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 23 февралдаги «Ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарорининг қабул қилиниши мазкур йўналишдаги муҳим қадамлардан бири бўлди.

Ҳарбий санъат тарихи Амир Темурни жаҳоннинг энг буюк саркардаларидан бири деб тан олади. Буюк саркарданинг ғалабалари негизида нима туради? Бу савол кўплаб тарихчилар, ҳарбий соҳа мутахассислари учун тадқиқот мавзуси бўлиб келмоқда. Умумий тарзда айтиш мумкинки, бунга унинг ҳамиша адолатга таянгани, туғма стратеглиги, руҳий жиҳатдан кучли шахслиги, ҳарбий тактика ва давлат бошқаруви борасидаги юксак салоҳияти, қатъият ва шиддат билан, мукаммал режа ва маслаҳат асосида иш тутиши қабилар асос бўлган.

1996 йил апрель ойида Амир Темур таваллудининг 660 йиллигига бағишланган тадбирлар доирасида Лахўр шаҳрида ўтказилган конференцияда покистонлик таниқли олим Ҳаниф Рамей давлат тузиш, ҳарбий тарбия бериш тартибини Амир Темурдан ўрганиш лозимлигини таъкидлаб, унинг жаҳонгирлиги вайронкорликка эмас, бунёдкорликка қаратилганига урғу беради. Олим, шунингдек, соҳибқироннинг ҳарбий тарбияга оид қарашлари негизида ҳам шу гоё мужассам эканига эътибор қаратади. Дарҳақиқат, саркарда ҳарбий тарбияни инсонпарварлик тарбияси билан уйғунлаштиради.

Бу нималарда намоён бўлади?

Соҳибқироннинг ҳарбий истеъдоди ва ҳарбий тарбияга оид қарашлари икки йўналишда: моҳир ҳарбий ташкилотчи ва машхур саркарда тарзида намоён бўлди.

Тарихий манбалардан маълумки, соҳибқирон ўз замонасининг тенгсиз найзабози, қиличбози, курашчиси бўлган. Буюк жаҳонгир бунга талабчан устозлар сабоғи, тинимсиз машқлар ва албатта туғма истеъдоди сабаб эришган. Болалигидан зийрак ва эпчил Темурбек моҳир чавандоз ва мерган камончи сифатида ҳам танилади. Кейинчалик буюк саркарда ва улкан салтанат ҳукмдори ўзининг жисмоний ва ҳарбий тарбияга оид қарашларида ёшларни кучли, мард ва жасур кишиларга зўр ҳурмат-эътибор руҳида тарбиялаш, ватанпарвар, садоқатли ҳарбийларнинг ҳурматини жойига қўйиш зарурлигини таъкидлаган. Буни ёшларни шундай фазилатларга эга қилиб тарбиялашда муҳим деб ҳисоблаган. У қўшинга

қабул қилинаётган аскарларнинг маънавий сифатларига ҳам эътибор беришга қақиради ва «очкўз, лоқайд, зикна, ёвуз ва нафси ёмон кишиларни хизматга қақирмасликни» уқтиради.

Соҳибқирон қўшиндаги интизом ва аскарларнинг жисмоний ҳолатини муҳим деб ҳисоблайди. Интизомсиз қўшиннинг ғалабасига ишониб бўлмаслиги, тартиб-интизом, жанговар шайликнинг аҳамияти нечоғли муҳимлигини у тўғри англаган. Амир Темури отлик қўшин ва чопқир отларга алоҳида эътибор берган, чунки ўша давр ҳарбий қўшинларида отлик аскарлар асосий куч ҳисобланиб, аскарларнинг от устида туриб найзабозлик, қиличбозлик қилиши, ёй отиши, душман кучига чап бериши ҳал қилувчи аҳамият касб этган. Лашкарни мунтазам тоза қонли жангчи отлар билан таъминлаб туришга кучли эътибор берилган. Бунинг учун соҳибқирон давлати девониди «сипоҳсолар», «мирохур» каби лавозимлар жорий этилган бўлиб, улар энг сара синчи-сайисларни жамлаган. Зотдор тойлар келтирилиб, улардан жанговар отлар тайёрланган.

Шунингдек, пиёда аскарларни чиниқтириш учун муттасил жисмоний машқлар ўтказиш, қурол ва қуролсиз жанг сирларини ўргатиш, яккакураш усуллари – қўл ва оёқ кучи билан йиқиштиш маҳорати, жангчиларнинг чидамлилиги ва қаққонлигини оширишга эътибор беришни уқтирган.

Амир Темури даврида кураш, кўпқари, от пойгаси, найза ва камондан отиш, ов, човгон ўйини сингари оммавий спорт машғулотлари нафақат ҳарбийлар, оддий халқ орасида ҳам кенг тарқалган эди.

Соҳибқирон ёшларни эртанги кун ватан ҳимоячилари, салтанат таянчи сифатида қўрар экан, уларнинг жисмонан соғлом ва бақувват, ҳарбий илмлар, қурол-аслаҳалардан фойдаланишда моҳир этиб тарбиялаш зарур деб ҳисоблайди. Ғалабалар шарафига ўтказилган тадбирлар, турли-туман тантанали маросим ва тўйлар муносабати билан хилма-хил мусобақалар уюштиришга жисмоний тарбияни оммалаштириш воситаси сифатида қараб, унинг тарбиявий аҳамиятини

юқори баҳолаган. Бундай маросим ва мусобақалар том маънода оммавийлик касб этиши учун уларда барча аҳоли ва қўшин табақалари вакилларининг иштироки талаб қилинган. Мусобақа ғолибларига мукофотлар берилган, истеъдодли, шижоатли йигитлар сараланган. Жисмоний тайёргарликка оммавий қизиқиш уйғотишининг таъсирчан усули самарали жорий қилинган.

Темур армияни барпо этишда ички тузилиши томонидан Чингизхон тузган қўшин тизими ва тузилишига маълум даражада яқин бўлиши баробарида, ўзига хос жиҳатлари билан фарқланиб туришига аҳамият беради. Амир Темур армиясининг тузилиши қадимий давлатчилигимиз анъаналарининг давоми бўлиб, асрий тажрибаларга таянган ҳолда ташкил этилган. Қўшин тузилишида у яратган бир қанча самарали тажриба ва низомлар улкан мамлакатни барпо этиш ишларига яқиндан ёрдамлашди.

Садоқатни юксак баҳолаган соҳибқирон ўз «Тузуклари»да шундай дейди: «Қайси бир сипоҳий туз ҳақи ва вафодорликни нутиб, хизмат пайтида ўз соҳибидан юз ўгириб, хузуримга келган бўлса, ундай одамни ўзимга энг ёмон душман деб билдим. Чунончи, Тўхтамишхон билан бўлган урушда унинг амирлари менга ҳар турли хабар ва шикоятлар ёзиб, ўз ҳукмдори, яъни менинг душманам бўлиш Тўхтамишхон берган

туз ҳақини унутдилар, вафодорлик ва ҳақларини бир чеккага йиғиштириб қўйиб, хузуримга паноҳ истаб келганлари учун уларни лаънатладим, ўзимга «булар ўз хожасига вафо қилмагач, менга қилармиди?» деб ўйладим». Шу билан бирга, ғаним сипоҳидан бирор одам ўз валинеъматида сидқидилдан хизмат қилиб, уруш кунларида унга қарши қилич кўтарган бўлса ҳам, ундай одамга нисбатан лутф-марҳаматлар кўрсатди. Қошига паноҳ истаб келганда, уни қадрлади.

Амир Темур авлодларга васият тариқасида сипоҳ ҳақида, унинг тизими, тартиби, маоши, кийим-кечаги-ю кўрол-яроғигача бўлган масалаларни батафсил баён қилган. Унинг сипоҳ ҳақидаги таълимотлари ҳозир ҳам ўз қимматини йўқотгани йўқ. Шу боис уни ўрганиш, билиш ҳозирги замон армиясини бошқаришда муҳим аҳамиятга эгадир.

Буюк саркарданиннг жисмоний ва ҳарбий тарбияга оид қарашлари бугунги кунда ҳам ёшларимизни ватанпарвар қилиб тарбиялашда, айниқса, ҳарбий соҳа вакилларининг ўз хизматларига сидқидилдан ёндашиши, ҳарбий интизомни мустаҳкамлашда ўзига хос дастуриламал вазифасини ўтайди.

Мавзу юзасидан айрим фикр-мулоҳазаларни тақлиф сифатида билдиришни лозим топдик:

- Ўзбекистон ҳудудида хизмат ўтаётган ҳарбий хизматчилар қасамёдида «Темур тузуқлари» ғояларини сингдириш – бу ватан ҳимоясига чоғланган ёшларимиз қалбида буюк аجدодлар хотираси ва даҳосига эҳтиром туйғуларини мустаҳкамлайди.
- Ҳарбий таълим муассасалари тингловчи ва курсантлари учун «Амир Темур» номли давлат стипендиясини таъсис этиш – бу истеъдодли ёшларимизни янада рағбатлантиришга асос бўлади.
- Муддатли ҳарбий хизматчиларга нисбатан «навкар» тарихий атамасини қўллаш ва муомалага киритиш лозим. Навкар – хизматга янги келган маъносини билдирса, аскар – ўз ишининг устаси деган маънони билдиради. Шу сабабли, муддатли ҳарбий хизматчиларни «навкар» деб номлаш, шартнома асосидаги ҳарбий хизматчиларни эса «аскар» деб аташ мақсадга мувофиқ.

Муқаддас АҲМЕДОВА,

Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси
Ҳарбий-техник институти доценти, юридик фанлар номзоди

Тараққиёт тушови

Коррупцияга қарши кураш ҳозирги даврнинг энг долзарб вазифаларидан бири ҳисобланади. Чунки бу иллат ўта салбий оқибатларга олиб келади. Хусусан, иқтисодий ривожланиш секинлашиши, кадрлар сифатининг пасайиши ва оқибатда барча соҳаларнинг оқсашига, ҳукуматга ишонч йўқолиши ва ижтимоий-сиёсий беқарорликка сабаб бўлади.

Хозир баъзи давлатларда коррупцияга деярли барҳам берилган бўлса, қаердadir бу иллат тарқалишда давом этмоқда.

Ўзбекистон 2008 йил 7 июлда БМТнинг Коррупцияга қарши кураш конвенциясига, 2010 йил март ойида Иқтисодий ҳамкорлик ва ривожланиш

ташкилоти доирасида қабул қилинган коррупцияга қарши курашнинг Истанбул режасига (2003 йил 10 сентябрь) қўшилган. Шунингдек, Олий Мажлис томонидан Жинойи даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича Евроосиё гуруҳи тўғрисидаги битим (Москва, 2011 йил 16

июнь) 2011 йил 13 декабрда ратификация қилинган.

Бугунги кунда мамлакатимизда турли жиноятлар ва ҳуқуқбузарликларга қарши курашиш бўйича қатъий чоралар кўрилмақда.

Коррупция, **биринчидан**, амалга оширилаётган ислохотларга қаршилиқ кўрсатиш ифодасидир. Коррупция доми-

га илинган амалдорлар бойлик орттириш учун ўзининг ва уруғ-аймоқларининг манфаатини давлат манфаатидан устун қўяди.

Иккинчидан, жиноятчиликнинг авж олиши давлатнинг конституциявий асосларини емиради, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари бузилишига олиб келади. Натижада давлат аста-секин энг оддий ҳуқуқий тартибот ва жамоат тартибини сақлаб туриш қобилиятидан ҳам маҳрум бўлади.

Учинчидан, жиноятчилик жамиятнинг маънавий-ахлоқий асосларини емиради. Фуқаролар онгида ҳаётда фаровон турмушга эришишнинг асосий усули қонунга ҳилоф фаолият билан боғлиқ деган ғайриахлоқий қараш шаклланишига олиб келади.

Тўртинчидан, ҳокимият органларининг жиноятга аралашиб қолиши ривожланаётган жамият учун энг жиддий хатарлардан биридир. Жиноий тузилмаларнинг давлат органлари амалдорлари билан чапишиб кетиши фуқароларда ҳимоясизлик ҳиссини кучайтиради.

Давлатни обрўсизлантиради. Мамлакат ичкарасида ҳам, ташқарисида ҳам унга ишончсизлик ортиб боради.

Бешинчидан, нопок йўл билан бойлик орттирганлар жазодан қутулиб қолиш ва жиноий сармояларини ҳимоя қилиш учун ҳар нарсага тайёр туришини яхши билиб олиш лозим. Бундай кимсалар адолатли жазодан қўрқиб ҳамма ишни қилишга, ҳатто вазиятни беқарорлаштиришга, оммавий тартибсизликларни келтириб чиқаришга шай ту-

радилар. Бундай пайтда эҳтиросларни жунбўшга келтириш, оломонни қўзғатиш ва унинг орқасига яшириниб олишдан қулайи йўқ. Бундай одамларнинг «Фақат бизга яхши бўлса, ишимиз битса бўлгани» қабилидаги маслағи худбинликнинг, ҳамюртларига нисбатан сурбетларча лоқайдликнинг яққол кўринишидир.

Олтинчидан, жиноий усуллар билан бойлик орттирган кимсаларнинг ҳуқуқ ҳимоячиси ва ҳатто демократия учун жафо чеккан курашчи сифатида сиёсатга кириб олишга ҳаракат қилаётганидан далолат берувчи миқдорлар оз эмас.

Ушбу қонуннинг 3-моддасида коррупцияга қуйидагича таъриф берилган:

«Коррупция – шахснинг ўз мансаб ёки ҳизмат мавқеидан шахсий манфаатларини ёхуд ўзга шахсларнинг манфаатларини кўзлаб моддий ёки номоддий наф олиш мақсадида қонунга ҳилоф равишда фойдаланиши, худди шунингдек бундай нафни қонунга ҳилоф равишда тақдим этиш».

Маълумки, оддий фуқаролардан кўра давлат органларининг ходимлари коррупцион ҳолатларга кўпроқ дуч келади. Шу боис қонуннинг 26-моддасида «Давлат органларининг ходимлари уларни коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар содир этишга кўндириш мақсадида бирор-бир шахс ўзларига мурожаат этганлигига доир барча ҳоллар тўғрисида, шунингдек давлат органларининг бошқа ходимлари томонидан содир этилган шунга ўхшаш ҳуқуқбузарликларнинг ўзларига маълум бўлиб қолган ҳар қандай фактлари ҳақида ўз раҳбарини ёхуд ҳуқуқни муҳофаза

Еттинчидан, коррупцияга боғтан давлатга хорижий сармоядорлар инвестиция киритмайди. Бу эса олдига ривожланиш, жаҳондаги иқтисодий, сиёсий жараёнларга интеграциялаши мақсадини қўйган, аммо хорижий сармояларга эҳтиёжманд мамлакат учун оғир йўқотишдир. Бундай мамлакат халқаро ҳуфия ва жиноий тузилмалар тобора кўпроқ қизикадиган ва фаол иш олиб борадиган макон бўлиб қолади.

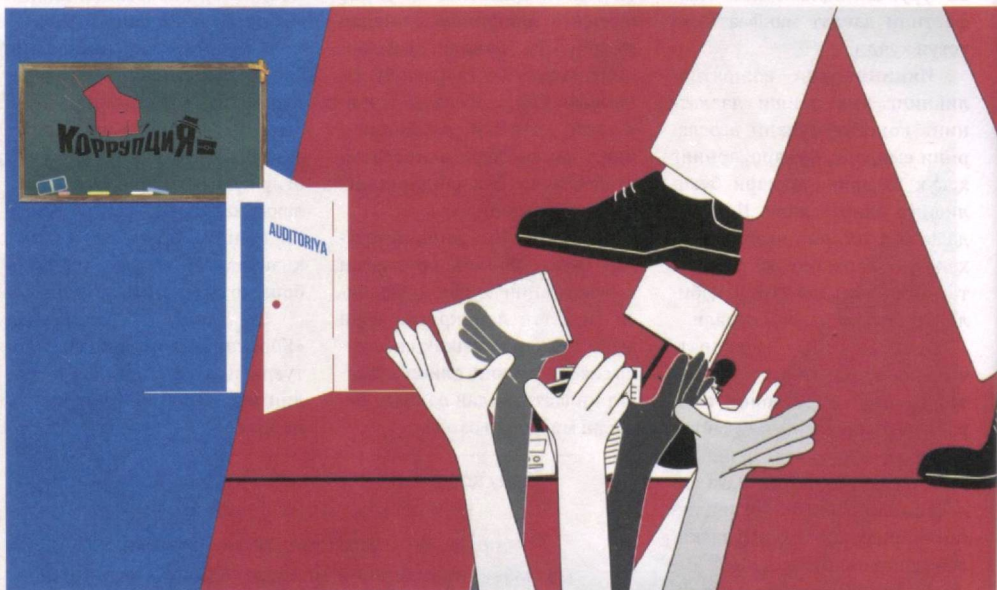
Шу боис Ўзбекистонда «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги қонун қабул қилинган. У 6 боб, 34 та моддадан иборат.

қилувчи органларни хабардор этиши шарт»лиги белгиланган. Ушбу мажбуриятнинг бажарилмаслиги қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлади.

Хулоса қилиб айтганда, мамлакатимизнинг келажагини ўйлайдиган ҳар бир виждонли фуқаро бу таҳдидни эсда тутмоғи даркор. Коррупция йўлига ўз вақтида тўсиқ қўйилмаса, бу иллат қандай аянчли оқибатларга олиб келиши мумкинлигини яхши англаб етмоғи лозим.

Дилшод АШУРОВ,

Самарқанд шаҳар 8-давлат нотариал идораси нотариуси

Коррупцияни енгишда

таълимнинг аҳамияти

Халқаро тажрибадан маълумки, ривожланган мамлакатларнинг қонунларида давлат хизматчилари учун стандарт тақиқ ва чекловлар мавжуд. Ушбу чоралар қатъий амалга оширилса, самара бериши исботланган. Қуйида коррупцияга қарши курашда таълим тизимининг роли ва аҳамияти, чора ва услубларига бир неча давлат мисолида тўхталамиз.

АВСТРИЯ.

Мамлакатда коррупцияга қарши кураш соҳасида уч ҳафталик малака ошириш курси мавжуд бўлиб, Австрия ички ишлар вазирлигининг коррупцияга қарши кураш бўлими томонидан ташкил этилади. Талаб ва самарадорлик юқорилиги туфайли бундай курслар йилга икки марта ўтказилади.

Курсда полицияда ёки ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларида ишловчи, коррупция хавфи остида бўлган (масалан, муҳожирлар ва бошпана бериш учун номзодлар билан ишлайдиган ва ҳ.) ходимлар иштирок этади. Тингловчилар Коррупцияга қарши кураш федерал бюроси (КҚК) томо-

нидан номзодлар юборган аризалар асосида танлаб олинади.

Курсда тингловчиларга коррупция мавзуси ва унга қарши курашнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақидаги асосий маълумотлар етказилади. Аввало, бу ҳодисанинг манбалари, муаммолари ва хавфи (биринчи навбатда давлат бошқаруви соҳасида), шунингдек, ривожланган давлатларнинг коррупцияга қарши кураш тажрибаси ўрганилади. Ўқитувчи сифатида одатда Ички ишлар вазирлиги, Адлия вазирлиги вакиллари, олимлар, психологлар, иқтисодий жиноятларга қарши курашиш соҳасидаги мутахассислар таклиф этилади.

Синфлар қўйидаги асосий блокларга бўлинади:

- КҚК фаолияти билан танишиш (вазифаси, мақсади, иш йўналишлари, меъёрий-ҳуқуқий база ва б.);
- Жиноят ва Жиноят-процессуал кодексларининг кўрсатмалари, жамоат хавфсизлиги полицияси тўғрисидаги қонун, шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш, хизмат кўрсатиш ва интизомий ҳуқуқ соҳасидаги коррупцион ишларни тергов қилишнинг ҳуқуқий асослари;
- профессионал этика, муомала ва низоларни ҳал қилиш асослари;
- коррупцияга қарши курашиш бўйича халқаро тажриба ва воситаларни ўрганиш.

Австрия коррупцияга қарши кураш федерал бюроси ходимлари 14 ёшдан 18 ёшгача бўлган болалар учун коррупцияга қарши тренинг лойиҳасини ишлаб чиқди. Бошланғич лойиҳа талабалар ва экспертлар – психологлар, социологлар, адвокатлар, криминологлар ва ўқитувчиларнинг фикрлари билан тўлдирилди. Лойиҳа талабаларни коррупцияга қарши кураш ва иқтисодий жиноят тушунчалари, мазкур курашнинг ҳуқуқий асослари билан таништиришга мўлжалланган.

Назарий қисмда «коррупция» атамасининг маъноси, унинг шакллари, сабаб ва оқибатлари, шунингдек, коррупцияга қарши курашга ихтисослашган институтларни таништириш кўзда тутилган. Тренинг қирқ беш дақиқалик саккизта дарсга бўлинган ва улар ўқувчи ва талабаларнинг тайёргарлигини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилган.

Тренингда тақдимотлар, муҳокамалар, сўровлар ўтказилади, коррупция ҳақидаги фильм кўрсатилади. Дастурга интерактив вазифалар ҳам киритилган. «Коррупцион барометр» машқлари учун мактаб ўқувчиларидан бу вазиятни ортиб бораётган ҳолатларда – коррупция мавжуд бўлмаган ва ижтимоий хавфли шаклга эга бўлган ҳолда тартибга солиш талаб этилади. Кейин иштирокчилар ўз танловини тушунтиришлари керак бўлади ва таклиф этилган ҳолатлар батафсил муҳокама қилинади.

Тренингнинг бошқа қисмида ўқувчиларга роли ўйинлар таклиф этилади, роли тушунтирилади. Асосий мавзулардан бири сифатида мактабдаги совғалар масаласига тўхталиб ўтилади. Тренинг сўнгида талабалар тренингнинг назарий қисмида ўрганилган маълумотларни ўз ичига олган сўровномаларни олади. Иштирокчилар

коррупцияни аниқлаб олишлари, унинг сабаб ва оқибатларини, шу жумладан, ҳуқуқий масалаларни тушунтиришлари ва коррупцияга қарши кураш бюросининг фаолияти ҳақида гапиришлари керак бўлади.

Ушбу тренингни мақсади юқори синф ўқувчиларининг фуқаролик жавобгарлигини ошириш, инсон ҳуқуқлари ва жамоат бурчларини тушунтиришдан иборат. 10 ёшдан 14 ёшгача бўлган болалар учун ҳам тренинг ташкил этиш режалаштирилган.

БУЮК БРИТАНИЯ.

Мамлакатда коррупцияга қарши таълим дастурлари идоравий даражада амалга оширилмоқда. Мисол учун, коррупцияга қарши махсус семинарлар Ташқи ишлар вазирлигининг иқтисодий гуруҳлар ва Буюк Британия элчихоналари ҳарбий атташеларини, шунингдек, Савдо ва саноат вазирлиги ҳамда бошқа идораларнинг хорижий вакилларини тайёрлаш курслари дастурга киритилган. Мазкур семинарларда бўлажак ходимларга инглиз бизнеси иштирокидаги коррупция ҳолатлари ҳақида зудлик билан хабар бериш мажбурияти тушунтирилади. Уларга миллий ва трансмиллий компанияларнинг ходимлари тақлиф этилади.

Ҳар йили Ташқи ишлар вазирлиги элчихоналарда коррупцияга қарши кураш бўйича семинарлар уюштиради (шу каби тадбирлар сўнгги йилларда Хитой, Россия, Аргентина, Тайланд, Сингапур, Мексика, Испания ва Бирлашган араб амирликларининг дипломатик миссияларида бўлиб ўтди). Дипломатик лавозимларга тайинланган ходимлар учун икки кунлик интенсив курслар ташкил этилади, улар доирасида коррупцияга қарши кураш соҳасидаги мутахассислар ТИВ ходимлари билан шахсий интервьюлар ўтказилади ва коррупцияга қарши кураш бўйича ёзма ишларни текширади.

Халқаро тараққиёт вазирлиги ва Буюк Британия савдо ва инвестициялар агентлигининг қўшма лойиҳаси доирасида коррупция фактларини аниқлаш бўйича махсус дарслик чоп этилди, у мажбурий равишда хорижий мамлакатлардаги савдо ваколатхоналари ва элчихоналарга юборилади.

Мамлакатда Катта миқдордаги фирибгарликка қарши кураш бошқармаси (SFO, Serious Fraud Office) коррупцияга қарши курашнинг бош органи ҳисобланиб, коррупцион хатарларга қарши профилактик суҳбатлар олиб боради ва таълим профилига эгадир.

Касаба уюшмаларида коррупцияга қарши таълимга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Касаба уюшмалари раҳбарияти ва аъзолари учун мунтазам равишда махсус тренинглар ўтказилади, ахборот материаллари чоп этилади.

Коррупцияга қарши кураш сиёсатида давлат таълимининг яна бир хусусияти аҳолининг эътиборини ички коррупция муаммосидан чалғитишдир. Давлат коррупцияга қарши курашишга оид таълим дастурларининг ташқи йўналишини сўзсиз қўллаб-қувватлайди. «Британия коррупцияга қарши кураш форуми», «Трэнспэрэнси интернэшнл», «Қашшоқликка қарши муҳандислар» ва бошқа нодавлат ташкилотлар Лондоннинг коррупцияни глобал бартараф этиш ғоясининг энг фаол намоёндалари ҳисобланади. Британия нодавлат ташкилотларининг аксарияти давлат органлари, бизнес ва хорижий давлатларнинг фуқаролик жамияти институтлари учун коррупцияга қарши таълим дастурларини беғараз амалга оширмоқда.

ЛИТВА.

Литванинг баъзи университет ва институтларида коррупцияга қарши маҳорат ва техникани ўқитишни ўз ичига олган дастурлар мавжуд. Вилнюс университетининг юридик факултети, Каунас технология университети, Литва ҳарбий академияси шулар жумласидандир. Улар одатда бир семестрга мўлжалланади ва 40 дан 160 академик соатгача вақтни ўз ичига олади. Давлат хизматчилари учун шундай биринчи ўқув курси 1994 йили Каунас технология университети томонидан ишлаб чиқилган.

КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСИ.

Мамлакатда Фуқаролик ҳуқуқлари ва коррупцияга қарши кураш комиссияси (Civil Rights and Anti-Corruption Commission) 2008 йил 28 февралда ташкил этилган. 2002 дан 2008 йилгача бу орган Коррупцияга қарши кураш комиссияси деб номланган.

Комиссиянинг фаолиятида жамиятда ва давлат институтларида коррупцияни рад этиш муҳитини яратишга қаратилган тарғибот ишлари муҳим ўрин тутлади. Комиссия таркибида коррупцияга қарши кураш бўйича таълим дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш билан шуғулланадиган бўлим мавжуд.

2003 йилдан бошлаб комиссия шафелигида мамлакатда коррупцияга қарши кураш бўйича махсус курслар йўлга қўйилди.

2006 йил март ойида комиссия коррупцияга қарши кураш бўйича онлайн курсларни очди ва шу тариқа аҳолини масофадан ўқитиш орқали янада кенгроқ қамраб олиш имконияти пайдо бўлди. Шунингдек, бошланғич ва ўрта мактаб дарсликларида «коррупция» тушунчаси, унинг салбий оқибатлари, коррупцияга қарши чоралар батафсил ёритилмоқда. Бир қатор мактабларда

ушбу масала бўйича қўшимча машғулотлар ташкил этилди.

Комиссия мактаб ўқитувчилари учун услубий қўлланмалар тайёрлайди, уларга доимий равишда маслаҳат бериб келади.

Мамлакат мактабларида коррупция мавзусида иншоолар танлови ўтказилмоқда.

АҚШ. Американинг бошланғич ва ўрта мактабларида ижтимоий этика бўйича машғулотлар олиб борилмоқда.

АҚШнинг деярли барча федерал органларида мунтазам равишда (одатда йилига бир марта) коррупцияга қарши кураш бўйича тренинглар ўтказилади. Кўпгина идораларда суиистеъмолчиликни аниқлаш учун ички назорат хизмати (Internal Revenue Service) каби махсус бўлинмалар ташкил этилган бўлиб, уларга ёрдам ёки маслаҳат учун мурожаат қилинади.

Хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиб, айтиш мумкинки, коррупцияга қарши курашиш жараёнида аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, ҳуқуқий онг ва маданиятни юксалтиришда қуйидагиларни ҳисобга олиш мақсадга мувофиқ.

Биринчидан, шахснинг ҳуқуқий хулқ-атвори ҳуқуқий онг билан бевосита боғлиқ бўлиб, ҳуқуққа бўлган муносабатига қараб шаклланади.

Иккинчидан, шахс ҳуқуқий онгининг ривожланиши суд-ҳуқуқ тизимидаги илоҳотларга таъсир этади. Чунки ижтимоий муносабатларни тартибга солишнинг зарурлигини, ундан оқилона фойдаланиш лозимлигини англаш, амалдаги қонун ҳужжатларининг ижтимоий муносабатларга мос келиш-келмаслигини аниқлаш ва уларга баҳо бера олиш, ҳуқуқий қоидаларни ўрнатиш ва татбиқ этиш ҳуқуқий онг даражаси билан боғлиқ.

Учинчидан, ҳуқуқий онгнинг шаклланиши ҳуқуқий таълим ва саводхонлик, ҳуқуқий билим, кўникма ва малаканинг даражаси билан белгиланади. Шахс ҳуқуқий таълим орқали ҳуқуқ асосларини, унинг асосий нормаларини билиб олади. Шундагина ўзининг ҳаракатларини баҳолаш, бировларнинг ҳуқуққа муносабати ҳақида фикр билдириш, ҳуқуқий билимларни ҳаётга татбиқ этиш кўникмасини ҳосил қилиш, қонунга риоя этиш ва ҳуқуқбузарликка нисбатан мурасизликни тарбиялашга эришилади.

Гулчеҳра ТўЛАГАНОВА,

ТДЮУ Жиноят ҳуқуқи ва криминология кафедраси профессори

Меҳнат шартномасини бекор қилиш бунда иш берувчининг манфаатлари ҳам ҳисобга олинадими?

2017— 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили»да амалга оширишга оид давлат дастурида 2019 йилнинг 20 декабрига қадар меҳнат муносабатларини такомиллаштиришга қаратилган Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексининг янги таҳририни ишлаб чиқиш вазифаси қўйилган эди. Бунда ходим билан бир вақтда иш берувчининг ҳам манфаатларини ифодалайдиган нормалар назарда тутилиши лозимлиги кўрсатиб ўтилган.

Амалдаги Меҳнат кодексида иш берувчининг манфаатларини чеклайдиган, иш берувчини иложсиз ҳолатга солиб қўядиган айрим нормалар мавжуд. Шулардан бири ҳомиладор аёллар ва уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга йўл қўйилмаслигидир (Меҳнат кодексининг 237-моддаси).

Ушбу нормага кўра, ҳомиладор аёллар ва уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга йўл қўйилмайди, корхонанинг бутунлай тугатилиш ҳоллари бундан мустасно, бундай ҳолларда меҳнат шартномаси уларни албатта ишга жойлаштириш шarti билан бекор қилинади.

Меҳнат шартномаси муддати тугаганлиги сабабли бекор қилинган ҳолларда ҳам иш берувчи ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатиб ўтилган аёлларни ишга жойлаштириши шарт.

Ишга жойлаштириш даврида бу аёлларнинг иш ҳақи сақланиб қолади, бироқ бу муҳлат муддатли меҳнат шартномаси тугаган кундан бошлаб уч ойдан ошмаслиги керак.

Бу норма бозор иқтисодиёти шароитида кўплаб иш берувчиларга тушов бўлмоқда. Амалиётда айрим ҳомиладор аёллар ва уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар томонидан қонунчилик томонидан берилган ушбу қафолатларни суиистеъмол қилиш, масалан, меҳнат интизомига онгли равишда риоя қилмаслик, иш берувчининг қонуний талабларини ўз вақтида ва аниқ бажармаслик ҳолатлари кузатилмоқда. Ходимнинг нолойиқлиги ва ишни уддалай олмаётганини исботловчи аниқ фактлар мавжуд бўлса ҳам, баъзан иш берувчилар малакаси ва меҳнат унумдорлиги паст бўлган бундай тоифа ходимлар билан ишлашга мажбур бўлишмоқда. Бу эса ташкилотга иқтисодий жиҳатдан ҳам қимматга тушмоқда.

БУНДАЙ ВАЗИЯТЛАРДА ИШ БЕРУВЧИ НИМА ҚИЛА ОЛАДИ?

Қуйидаги интизомий жазолардан биринигина қўллаш олиши мумкин:

- ✓ ҳайфсан;
- ✓ ўртача ойлик иш ҳақининг ўттиз фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорда жарима;
- ✓ ички меҳнат тартиби қоидаларида назарда тутилган ҳолатдагина ўртача ойлик иш ҳақининг эллик фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорда жарима.

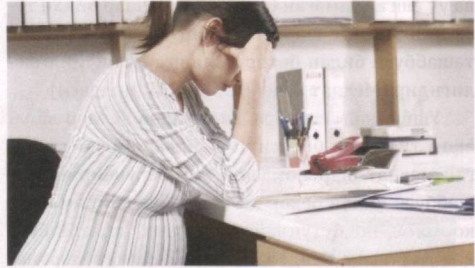
Афсуски, иш берувчи ҳомиладор ёки уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан ўз ташаббусига кўра меҳнат шартномасини бекор қила олмайди. Бундай тоифа ходимлар томонидан меҳнат интизомининг мунтазам равишда ёки бир марта қўпол равишда бузилиши ҳам меҳнат шартномасини бекор қилиш учун асос бўла олмайди. Иш берувчи юқорида қайд этилган интизомий жазолардан бирини қўллаш билан кифояланади, холос.

Иш берувчи ҳомиладор ёки уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан тузилган меҳнат шартномасини ўз ташаббуси билан бекор қилди ҳам дейлик. Оқибати нима бўлади?

Биринчидан, Жиноят кодексининг 148-моддаси (Меҳнат қилиш ҳуқуқини бузиш) 2-қисмига кўра, аёлнинг ҳомиладорлиги ёки уч ёшга тўлмаган фарзандини парвариш қилаётганини била туриб, уни ишга олишдан ғайриқонуний равишда бош тортиш ёки ишдан бўшатиш — базавий ҳисоблаш миқдорининг йигирма беш бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари билан жазоланади.

Диққат!

Жиноят кодексининг 148-моддаси 2-қисми маъмурий преюдицияга эга эмас. Яъни, айбдор аввал шундай қилмиши учун Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 49-моддасида (Меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш) кўрсатилган маъмурий жазога тортилганидан сўнг бир йил давомида такрор равишда худди шу қилмишни содир этган бўлиши шарт эмас.

Бу агар иш берувчи аёлнинг ҳомиладорлиги ва уч ёшга тўлмаган боласи борлигини била туриб меҳнат шартномасини ўз ташаббуси билан ғайриқонуний равишда бекор қилса, тўғридан-тўғри жиноий жавобгарликка тортилишини англатади.

Иккинчидан, меҳнат шартномаси қонунни очик-ойдин бузган ҳолда бекор қилинган деб топилади, суд меҳнат шартномаси бекор қилинганини ноқонуний деб топиб, ходимнинг ишга тиклаш ҳақидаги талабини қаноатлантиради.

Учинчидан, ходимни ишга тиклашда унга етказилган зарарни қоплаш мажбурияти иш берувчига юкланади.

Ходимга етказилган зарарни қоплаш қўйидагилардан иборат:

- ◆ мажбурий прогул вақти учун сўзсиз ҳақ тўлаш (Меҳнат кодексининг 275-моддаси);
- ◆ меҳнат шартномасини бекор қилиш билан боғлиқ қўшимча харажатларни (мутахассислар маслаҳати, йўлқира ва бошқаларни) қоплаш;
- ◆ маънавий зарарни қоплаш. Маънавий зарар миқдори иш берувчининг хатти-ҳаракатларига баҳо берган ҳолда аниқланиб, у ходимнинг ойлик иш ҳақидан кам бўлиши мумкин эмас.

Шу билан бирга, ходимнинг илтимосига кўра суд уни ишга тиклаш ўрнига (мажбурий прогул вақти учун иш ҳақи, маънавий зарар, меҳнат шартномасини бекор қилиш билан боғлиқ қўшимча харажатлардан ташқари) уч ойлик иш ҳақидан кам бўлмаган қўшимча компенсация

ундириб бериши мумкин (Меҳнат кодексининг 112-моддаси 2-қисми).

Амалиётда айрим иш берувчилар ҳомиладор аёллар ва уч ёшга тўлмаган боласи бор аёлларни қистов билан ёки турли таҳдидлар воситасида ишдан бўшаш ҳақида ариза ёзишга мажбурлашга

ҳаракат қиладилар.

Агар ходим «мен аризани иш берувчининг қис-
тови натижасида ёзганман» деган даъво билан суд-
га мурожаат қилган тақдирда, меҳнат шартномаси
бекор қилинишининг асосли эканини исботлаб бе-
риш мажбурияти иш берувчига юклатилади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Плену-
мининг 1998 йил 17 апрелдаги «Судлар томони-

дан меҳнат шартномаси (контракти)ни бекор қи-
лишни тартибга солувчи қонунларнинг қўллани-
лиши ҳақида»ги қарорининг 15-бандида судлар
даъвогарнинг меҳнат шартномасини бекор қи-
лиш ҳақидаги аризани иш берувчининг қис-
тови натижасида берганлиги тўғрисидаги важларини
синчковлик билан текширишлари лозимлиги
таъкидланган.

Қандай ҳолатларда ҳомиладор аёллар ва уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан тузилган меҳнат шартномаси бекор қилиниши мумкин?

- Тарафларнинг келишувига кўра (Меҳнат кодексининг 97-моддаси 1-банди).
Ушбу асосга биноан меҳнат шартномасининг барча турлари исталган вақтда бекор қилиниши мумкин. Асосий шарт иш берувчи ва ходимнинг ўзаро келишувидир. То-
монлардан бири рози бўлмаган тақдирда ҳам, меҳнат шартномасини ушбу асос би-
лан бекор қилиб бўлмайди.
- Ходимнинг ташаббуси билан бекор қилиш (Меҳнат кодексининг 99-моддаси).
- Ходим билан меҳнат шартномаси у янги меҳнат шартлари асосида ишлашни
давом эттиришни рад этганлиги сабабли бекор қилиниши мумкин. Бундай ҳолатда
ходимга ўртача ойлик иш ҳақидан кам бўлмаган миқдорда ишдан бўшатиш нафақа-
си тўланади (Меҳнат кодексининг 89-моддаси).
- Муддатли меҳнат шартномасини муддати тугаши муносабати билан бекор қи-
лиш (Меҳнат кодексининг 105-моддаси).

Диққат!

Меҳнат кодексининг 237-моддаси
2-қисми талабига кўра, муддати тугагани
сабабли меҳнат шартномаси бекор қилин-
ган ҳолларда иш берувчи ҳомиладор аёл-
лар ва уч ёшга тўлмаган боласи бор аёл-
ларни ишга жойлаштириши шарт. Ишга
жойлаштириш даврида бу аёлларнинг иш
ҳақи сақланиб қолади, бироқ бу муҳлат
муддатли меҳнат шартномаси тугаган кун-
дан бошлаб уч ойдан ошмаслиги керак.

ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИНING
МЕҲНАТ КОДЕКСИ

ТРУДОВОЙ КОДЕКС
РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН

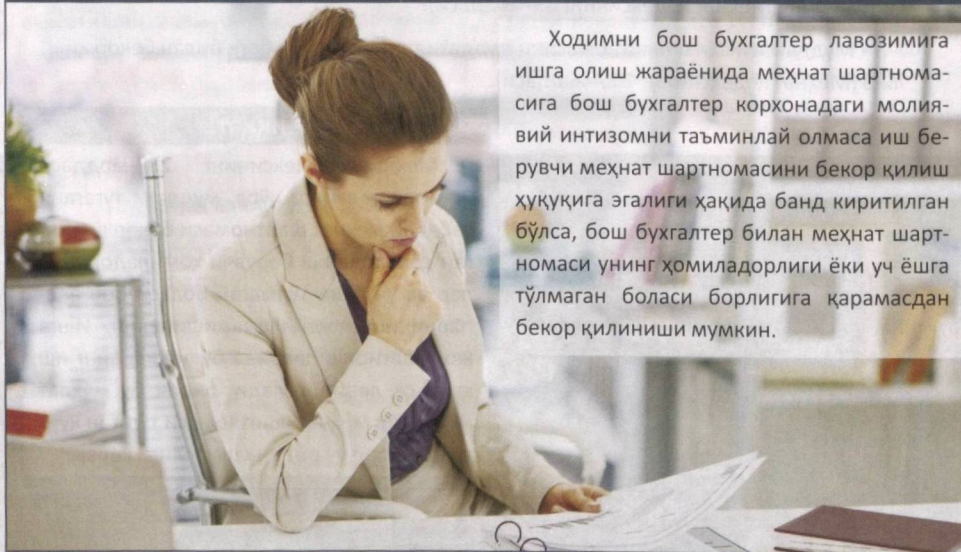
- Меҳнат шартномасининг тарафлар ихтиёрига боғлиқ бўлмаган ҳолатлар бўйича бекор қилиниши (Меҳнат кодексининг 106-моддаси). Масалан, ходимнинг вафоти муносабати билан, ходимни жазога маҳкум этган суднинг ҳукми қонуний кучга кирган тақдирда, башарти бунинг натижасида ходим аввалги ишини давом эттириш имкониятидан маҳрум этилган бўлса, шунингдек ходим суднинг қарорига биноан ихтисослаштирилган даволаш-профилактика муассасасига йўлланган тақдирда ва бошқа ҳолатлар.

- Корхонанинг тугатилгани муносабати билан меҳнат шартномасини бекор қилиш (Меҳнат кодексининг 100-моддаси 2-қисм 1-банди).

- Меҳнат шартномасида назарда тутилган асосларга кўра (Меҳнат кодексининг 97-моддаси 5-банди).

- Меҳнатга оид муносабатларни бекор қилиш тўғрисидаги шарт меҳнат шартномасида бу шартнома иш берувчи томонидан корхона раҳбари, унинг ўринбосарлари, бош бухгалтер билан, корхонада бош бухгалтер лавозими бўлмаган тақдирда эса бош бухгалтер вазифасини амалга оширувчи ходим билан тузилганда, шунингдек қонунда йўл қўйиладиган бошқа ҳолларда ҳам назарда тутилиши мумкин.

Масалан!

Ходимни бош бухгалтер лавозимига ишга олиш жараёнида меҳнат шартномасига бош бухгалтер корхонадаги молиявий интизомни таъминлай олмаса иш берувчи меҳнат шартномасини бекор қилиш ҳуқуқига эгалиги ҳақида банд киритилган бўлса, бош бухгалтер билан меҳнат шартномаси унинг ҳомиладорлиги ёки уч ёшга тўлмаган боласи борлигига қарамасдан бекор қилиниши мумкин.

- Янги муддатга сайланмаганлиги (танлов бўйича ўтмаганлиги) ёхуд сайланишда (танловда) қатнашишни рад этганлиги муносабати билан

(Меҳнат кодексининг 97-моддаси 6-банди).

Хорижий давлатлар тажрибасига қарайдиган бўлсак, ҳомиладор ёки уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан меҳнат шартномасини бекор қилиш масаласига турлича ёндашувларни кўриш мумкин.

МАСАЛАН:

Россия Федерацияси Меҳнат кодексининг 261-моддасида ҳам иш берувчининг ташаббуси билан ҳомиладор аёллар ва уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан меҳнат шартномасини бекор қилишга йўл қўйилмайди деган норма мавжуд. Лекин истиснолар ҳам бор. Яъни Россия Федерацияси Меҳнат кодексининг 336-моддасида педагог ходимлар билан меҳнат шартномасини бекор қилишнинг қўшимча асослари келтирилган. Унга кўра агар педагог ходим қўл остидаги ўқувчи ёки тарбияланувчига нисбатан бир марта жисмоний ёки руҳий зўрлик ўтказса, меҳнат шартномаси иш берувчининг ташаббуси билан бекор бўлади. Ушбу вазиятда педагог ходимнинг ҳомиладор экани ёки уч ёшга тўлмаган боласи борлиги аҳамиятга эга эмас.

Бу борада Грузия Меҳнат кодекси нисбатан либерал ва эластик ҳисобланади. Меҳнат шартномаси тузиш индивидуал характерга эга. Грузия Меҳнат кодексининг IX бобида меҳнат муносабатларини ўзгартириш, тўхтатиб туриш ва бекор қилиш асослари келтириб ўтилган бўлиб, унда алоҳида тоифа ходимлар, шу жумладан, ҳомиладор ёки уч ёшгача боласи бор аёллар билан тузилган меҳнат шартномасини бекор қилишда алоҳида кафолатлар назарда тутилмаган.

Ўзбекистон Республикаси норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталида муҳокамага қўйилган Меҳнат кодекси лойиҳасининг 441-моддасида фақатгина ҳомиладор аёллар билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга йўл қўйилмаслиги белгилаб қўйилган. Яъни лойиҳага кўра, уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга йўл қўйилади.

Бизнингча, ўз меҳнат вазифаларини мунтазам ёки бир марта кўпол равишда бугун ҳолатларда иш берувчига ҳомиладор аёллар билан ҳам, уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар билан ҳам меҳнат шартномасини бекор қилиш ҳуқуқини бериш лозим.

Шунингдек, агар ҳомиладор ёки уч ёшга тўлмаган боласи бор аёллар малакаси етарли

бўлмагани ёхуд соғлиги ҳолатига кўра бажараётган ишига нолойиқ бўлиб қолганда ҳам иш берувчига ўз ташаббуси билан меҳнат шартномасини бекор қилиш ҳуқуқини бериш зарур. Албатта, бунда ходимнинг нолойиқлиги унинг бажариши шарт бўлган, топширилган ишни удалай олмаётганини гувоҳлантирувчи аниқ фактлар, яъни текширув актлари, бевосита раҳбарлик қилувчининг билдириш хати, ҳисоботлар, аттестация ҳужжатлари ва ишнинг сифати пастилиги, яроқсиз маҳсулот чиқараётгани, иш ҳажмини ҳамда ишлаб чиқариш нормасини бажармаётгани ва ҳоказоларни тасдиқловчи бошқа ҳужжатлар билан, шунингдек, соғлиги ҳолатига кўра нолойиқлиги тиббий хулоса билан тасдиқланган бўлиши лозим.

Муҳаммадамин КАРИМЖОНОВ,
ТДЮУ ўқитувчиси

Инсон камолотининг бош бўғини

Жамиятда ҳуқуқий маданият даражасининг юқорилиги ижтимоий барқарорлик, халқона қилиб айтганда, тинчлик-осойишталикка хизмат қилади. Шу маънода ҳуқуқбузарликлар профилактикаси доирасидаги комплекс чора-тадбирлар аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтиришни ҳам қамраб олади.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида нотинч оилалар фарзандлари, уюшмаган ёшлар, иш билан банд бўлмаган, «оммавий маданият» таъсирига тушиб қолган йигит-қизларнинг хати-ҳаракатларини назоратга олишда уларнинг ота-оналари масъулиятини ошириш, кашандалик, алкоғолли ичимликлар истеъмол қилиш ва бошқа иллатлар профилактикаси долзарб масалалар қаторида назарда тутилган бўлиб, бу устувор вазифаларнинг тўлақонли ижроси ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятига илғор услубларни жорий этишни, ҳуқуқбузарликларни барвақт аниқлаш бўйича фуқаролик жамияти институтлари ҳамкорлигига таъйини тақозо қилади. Содир этилаётган ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари, бунга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш эса уларни бартараф этишга қаратилган чора-тадбирлар самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, аксар жиноятларнинг илдизи оила билан боғлиқ, бошқача айтганда, шахсда ғайриижтимоий хулқ-атворнинг шаклланиши, қолаверса, қонунга ёки қонун ижросига путур етказадиган, унга риоя этишга тўсқинлик қиладиган омиллар оиладаги носоғлом ижтимоий-руҳий муҳит таъсирида юзага келади. Бу аччиқ ҳақиқатни статистика ҳам тасдиқлайди: бугунги кунда шахс ҳаёти ва соғлиғига қарши жиноятларнинг 40 фоизи, ҳар тўртта қотилликдан биттаси, қасддан баданга шикаст етказиш билан боғлиқ қонунбузарликларнинг ҳар бештадан биттаси, ҳақорат қилиш ва туҳматнинг саккизтадан биттаси айнан оилада – маиший муҳитда содир этилмоқда.

Ҳолбуки, оила энг муқаддас даргоҳ сифатида шахс маънан камолга етадиган, ахлоқий сифатлари шаклланадиган маскан. Шу маънода Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг «Оилаларда но-

соғлом муносабатлар, қайнона-келин, эр-хотин ўртасидаги жанжаллар, хотин-қизларимиз орасида ўз жонига қасд қилиш ҳолатлари борлиги шахсан мени қаттиқ изтиробга солмоқда» деган қуёнчақлик билан билдирган фикри ҳаммамизни чуқур ўйлантирмоғи лозим.

Тўй маросимларини ўтказишда дабдабазликка йўл қўймаслик, фарзанд тарбиясига масъулият билан қараш, ота-онага ҳурмат кўрсатиш каби қадриятлар таъсирчан йўсинда аҳоли ўртасида тушунтириб борилса ўзининг ижобий натижасини беради.

Масаланинг яна бир оғриқли жиҳати бор. Гап шундаки, оилавий муаммолар ҳамда келиш-мовчиликлардан жабр кўрадиганлар, янада ачинарлиси, таъйиқ ва зўравонликларнинг қурбони бўладиганлар – аёллар ва болалар. Маълумотларга кўра, кўпгина давлатларда аёлларнинг 38 фоизи, дунёда эса 1,5 миллиардгача бола айнан оилада турли кўринишда намоён бўлувчи зўравонлик ва шафқатсиз муомаладан азият чекмоқда (<http://www.maimakool.ee/wp-content/uploads>). Гарчанд халқимизнинг дунёқараш, аёлларга ва болаларга нисбатан асрлар мобайнида шакланган муносабати натижаси ўлароқ юртимизда бундай нохуш ҳолатлар кўп кузатилмаса да, юқорида келтирилган статистик кўрсаткич – умумий жиноят турлари орасида оилавий муносабатлар доирасида содир этилаётган қонунбузарлик ҳолатлари кам эмаслиги бизнинг заррача лоқайд, бепарво бўлишга ҳақимиз йўқлигини кўрсатади.

Амалиётда оилавий муҳитда рўй берадиган ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш борасида таъсирчан тизим яратиш, ундан жабрланган шахсларга ёрдам кўрсатиш, ижтимоий хатари катта бўлган оилаларни ўз вақтида аниқлаш, улар билан профилактик ишларни ташкил этиш масаласига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Таъкидлаш керакки, оилада маънавий-руҳий муҳитни соғломлаштиришнинг энг асосий йўна-

лишларидан бири тарбия ҳисобланади. Бу хулоса бугуннинг гапи эмас, тарих синовидан ўтган ҳақиқат. Зеро, «...инсоннинг давлатманд бўлиши, бахтли бўлиб, иззат-хурмат топиши, жаҳонгир бўлиши, заиф бўлиб хорликка тушиши, фақирлик жомасини кийиб, бахтсизлик юкини тортиб, эътибордан қолиш, ўзгаларга тобе, қул ва асир бўлиши, болаликдан ўз ота-оналаридан олган тарбияларига боғлиқ» (*Фитрат А. Танланган асарлар. Оила ёки бошқариш тартиблари. –Т., 2006. –262-б.*). Эътиборли жиҳати, аксарият оилаларга сиртдан қараганда тинч, ҳаммаси маромида ва бинойидек туюлади. Бироқ шундай оилалар ҳам борки, уларда мунтазам равишда ўзаро келишмовчиликлар, тортишув ва бахслар одат

“

Оилавий муҳитда рўй берадиган ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш борасида таъсирчан тизим яратиш, ундан жабрланган шахсларга ёрдам кўрсатиш, ижтимоий хатари катта бўлган оилаларни ўз вақтида аниқлашга алоҳида эътибор қаратиш зарур.

тусига кириб қолади. Натижада низоли ҳолатлар оилаларнинг барбод бўлишига, айниқса, оғир жиноятларнинг содир этилишига олиб келади. Шундан келиб чиққан ҳолда, бу турдаги ҳуқуқбузарликларнинг ижтимоий хавфи, оқибатлари ҳаётий мисоллар орқали тарғибот-ташвиқот ишларида мунтазам ёритиб борилса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикасида оммавий ахборот воситалари имкониятларидан ҳам самарали фойдаланиш мумкин. Мисол учун, тўй маросимларини ўтказишда ортиқча дабдабозликка йўл қўймаслик, фарзанд тарбиясига масъулият билан қараш, ота-онага ҳурмат кўрсатиш каби кадриятлар таъсирчан йўсинда ОАВ орқали аҳоли

ўртасида тушунтириб борилса, бу чора секин-аста ўзининг ижобий натижасини беради.

Ўрганиш ва таҳлилларда аниқландики, маиший муносабатлар билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар профилактикасини қуйидаги услубларда ташкил этиш яхши самара беради.

Биринчидан, бириктирилган маъмурий худуддаги ҳар бир хонадон ҳақида барча маълумотларга эга бўлиш носоглом турмуш тарзи билан яшаётган фуқароларни аниқлашга, уларнинг ҳуқуқбузарликлар содир этишига имкон бераётган сабаб ва шароитларни бартараф этишга хизмат қилади.

Иккинчидан, профилактик суҳбат оилада, шунингдек, қариндош-уруғлар ўртасида ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил шахсларни аниқлаб, уларга ҳуқуқий ва психологик таъсир кўрсатишга ёрдам беради. Шунингдек, ҳуқуқий тарғибот ишлари, яъни янги қабул қилинаётган қонунларнинг мазмун-моҳиятини тушунтириш, фуқароларни ҳушёрлик ва огоҳликка чақириш, қонунга риоя этишга чақириш шахсни ҳуқуқбузарлик содир этишдан тийишлишга ундайди.

Оилавий муносабатлар билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар профилактикасида Яраштириш комиссиясининг фаолиятини самарали ташкил этиш ҳам муҳим ўрин тутаети. Шу йўл орқали нотинч оилаларни яраштириш, оиладаги низолар туфайли бузилган муносабатларни тиклаш, бу турдаги ҳуқуқбузарликларни содир этувчиларга нисбатан зарур чора кўриш, фарзанд тарбиясига бефарқ ота-оналарни ўз вақтида аниқлаб, уларга ижобий таъсир ўтказиш, тўй-маърака каби тадбирларни ортиқча дабдабасиз ўтказиш бўйича тушунтириш ишларини олиб бориш имкони кенгайтирилади.

Умуман олганда, халқ билан мулоқотни ташкил этиш, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари билан яқин ҳамкорликни ўрнатиш, аҳолининг энг муҳим муаммоларини ҳал этишга ҳар томонлама қўмаклашиш ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширувчи субъектларнинг асосий вазифаларидан бири бўлмоғи лозим.

Алишер МУРОДОВ,

юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD)

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН

2019 йил 2 сентябрь

ТАЗЙИҚ ВА ЗЎРАВОНЛИКДАН ЖАБРЛАНУВЧИ ҚУЙИДАГИ ҲУҚУҚЛАРГА ЭГА:

- тегишли органларга ёхуд судга мурожаат этиш
- бепул ҳуқуқий маслаҳат олиш
- ижтимоий, психологик, тиббий ва бошқа ёрдам олиш.

Жабрланувчи етказилган моддий ҳамда маънавий зарарни қоплаш тўғрисида ариза билан судга мурожаат этганида **давлат божи тўлашдан озод қилинади.**

Ваколатли органлар тазйиқ ва зўравонликдан жабрланган шахсни ҳимоя механизми, кўрсатиладиган ёрдам ва хизматлар тўғрисидаги **ахборот билан таништириши лозим.**

Тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчиларга ички ишлар органлари томонидан **ҳимоя ордери** берилади.

ҲИМОЯ ОРДЕРИ

тазйиқ ва зўравонлик факти ёки уларни содир этиш хавфи аниқланган пайтдан эътиборан

24 СОАТ ичида ва **30 КУН** муддатгача берилиши лозим.

Ҳимоя ордери – тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчига давлат ҳимоясини тақдим этувчи, тазйиқ ўтказаетган ёки зўравонлик содир этган шахсга таъсир кўрсатиш чоралари қўлланишига сабаб бўладиган ҳужжатдир.

Тазйиқ ўтказган ва зўравонлик содир этган ёхуд уларни содир этишга мойил бўлган шахсга **ҳимоя ордерининг нусхаси** топширилади.

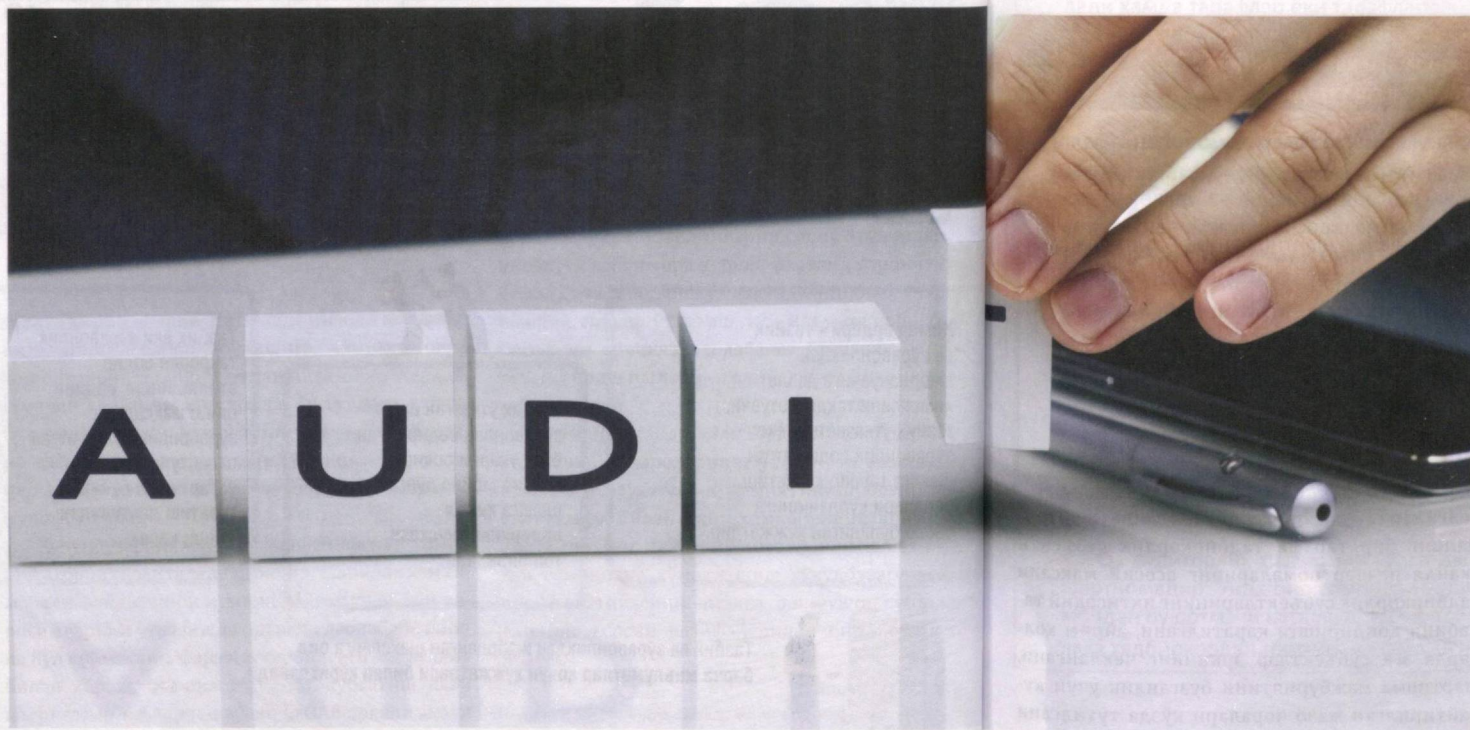
Тазйиқ ёки зўравонлик такроран содир этилишининг олдини олиш мақсадида зўравонлик содир этган шахс **хулқ-атворини ўзгартириш бўйича тузатиш дастуридан** ўтиши керак.

Тазйиқ ва зўравонликдан жабрланган шахсларга оид барча маълумотлар қонун ҳужжатлари билан кўриқланади.

Аудиторлик хизмати кўрсатиш шартномаси фуқаролик-ҳуқуқий ёндашувларлар

Кўплаб олимлар аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасига ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномасининг бир тури сифатида қарашади. Лекин баъзи тадқиқотларда баҳсли жиҳатлар ҳам мавжудки, уларни таҳлил қилиш орқали аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасининг моҳиятини очиш мумкин.

Жумладан, В.Колесников мазкур шартномаси аудиторлик хизматини ҳақ эвазига кўрсатиш шартномаси деб атайди ва аудитор ёки аудиторлик ташкилоти буюртмачининг топшириғига кўра аудиторлик хизматини кўрсатади, буюртмачи эса ушбу хизмат учун ҳақ тўлаш мажбуриятини олади деб таърифлайди. Унинг фикрича, аудиторлик хизматини ҳақ эвазига кўрсатиш шартномаси пудрат шартномасига кирмайди (Колесников В.Н. *Договор возмездного оказания аудиторских услуг: Дисс...канд. юрид. наук* : М.: 2004. –С. 66).

А.Исаяннинг фикрича, аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасига кўра ижрочи аудиторлик текшируви ва келишилган таомилларни амалга ошириши, ҳисоботлар, молиявий ва бухгалтерия ҳисобини тузиши, буюртмачи эса зарурий маълумотни етказиб бериши, аудиторлик хизмати учун ҳақ тўлаши ва шартномада кўрсатилган бошқа ҳаракатларни бажариши лозим (Исаян А.А. *Правовое регулирование оказания аудиторских услуг по законодательству Российской*

Федерации дисс.канд.юрид.наук.- М.: 2011. – С.79).

Бу борада П.Кособян ва А.Марьянининг фикрларига ҳам қўшилиб бўлмайди. Уларнинг фикрига кўра кўплаб тадқиқотчилар аудиторлик хизматини кўрсатиш жараёнида юзага келадиган мажбуриятларни ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномаси билан боғлашлари нотўғри. Бундай ҳулосага улар моддий натижанинг мавжудлигини эътиборга олмасдан келади. Бундан ташқари, А.Марьяна аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасини аралаш шартномалар сирасига киритади, яъни унда пудрат шартномаси ва ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномаси белгилари борлигини айтиб ўтади. Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасини аудиторлик фаолиятига оид шартнома деб аташ мақсадга мувофиқ деб таъкидлайди ҳамда унда аудитни ўтказишга оид шартнома ва аудиторлик фаолияти билан боғлиқ хизматлар борлигини эътироф этади (Марьяна А.А. *Субъекты аудиторской деятельности дис. канд.юр.наук.- М.: 2009. – С.62).*

Мазкур фикрларга қўшилмаган ҳолда аудиторлик хизматининг натижаси сифатида аудиторлик ҳулосаси аудиторнинг фикри эканлиги, аудиторлик ҳулосаси пудрат шартномасининг натижаси бўлмиш моддий кўринишдаги ашёлардан кўриб, ушлаб, олдиндан тасвирлаб бўлмаслиги, ўзга шахсларга мулк сифатида ўтказиб бўлмаслиги билан ажралиб туради дея фикримизни асослаймиз.

Суд амалиётида аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасини ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномаси деб ҳисоблайдилар ҳамда ягона хусусиятга эга ҳаракатдан сўнг натижа пайдо бўлади ва унинг моддий ёки моддий эмаслиги аҳамиятсиз деб, бу ҳулосани аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасига нисбатан ҳам қўлайдилар. Бу борада тадқиқотчи И.Роженцованинг таърифини қўллаб-қувватлаймиз.

Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасига кўра аудитор иккинчи томон – буюртмачининг топшириғига кўра ҳақ эвазига аудиторлик хизматини кўрсатиши, у эса барча зарурий маълумотларни тақдим этиши ва аудитор хизмати учун ҳақ тўлаши керак.

Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасининг белгиларини аниқлаш ва таҳлил қилиш ҳам муҳим. Жумладан, аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси оммавий шартнома ҳисобланади. Аудиторлик ташкилоти унга муурожаат этган ҳар бир буюртмачининг таклифини, уларни бир-биридан ажратмасдан, қабул қилиши зарур.

Баъзи олимлар аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси фидуциар характерга эга дейди. Бу фикрга қўшилган ҳолда аудиторлик хизмати шахсан аудитор томонидан кўрсатилиши ва учинчи шахсни хизматга жалб этиш мумкин эмаслигини таъкидлаш лозим. Бунда Ўзбекистон Фуқаролик кодексининг 704-моддасига амал қилинади.

Аудиторлик хулосаси буюртмачининг ўзига эмас, молиявий ҳисоботдан фойдаланувчиларга қаратилгани боис аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси учинчи шахслар фойдасига тузилади деб қараш керак эмас. Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасига асосан аудитор ўз

ижросини бевосита буюртмачига қаратади ҳамда молиявий ҳисоботидан фойдаланувчиларда аудиторга нисбатан ҳеч қандай ҳуқуқ ва мажбурият юзага келмайди. Лекин аудитор нафақат мижоз олдиди, балки берган маълумотидан фойдаланувчи учинчи шахсларга нотўғри ахборот натижасида етказилган зарар учун ҳам жавобгардир.

Аудиторлик тадбиркорлик фаолиятидир, шундан келиб чиқиб аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси тадбиркорлик фаолиятида тузиладиган шартнома эканини ҳам қайд этиш мумкин. Т.Битюкова ҳам аудиторлик шартномаси оддий тадбиркорлик шартномасидан фарқ қилмаслигини айтиб ўтади.

Ушбу жиҳатдан олиб қараганда, тадбиркорлик шартномаси деганда икки ёки ундан ортиқ шахснинг фуқаролик ҳуқуқ ва мажбуриятлари ўзгариши, ўрнатилиши ёки бекор бўлиши ҳақидаги келишуви тушунилади. Аммо тадбиркорлик шартномаси шартномавий мажбурият сифатида талқин қилиниши мумкин.

Тадбиркорлик соҳасидаги шартномаларнинг қўйидаги хусусиятлари бўйича аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси ҳам умумий тарзда мазкур белгиларни ўзида мўжассам этади:

- 1 Шартнома тузиш мақсади. Тадбиркорлик фаолияти тарафлар томонидан амалга оширилади, бундай мақсаднинг бўлиш-бўлмаглиги тарафлар учун муайян ҳуқуқий оқибатларни вужудга келтиради.
- 2 Тарафларнинг муайян таркиби. Бундай турдаги шартноманинг тарафлари тадбиркорлик субъектлари бўлиши мумкин. Улар давлат рўйхатидан ўтган пайтидан бошлаб бундай мақомга эга бўлади.
- 3 Тадбиркорлик шартномалари ҳақ эвазига тузиладиган шартнома ҳисобланади. Бундай шартноманинг тарафи ўз мажбуриятини бажаргани учун ҳақ олади. Мазкур хусусият тадбиркорликдан мақсад фойда олиш эканлиги билан асослантирилади.
- 4 Тарафлар ўртасидаги тортишувлар махсус тартибда ҳал этилади.

А.Маръина аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасини тадбиркорлик шартномалари сирасига киритади, яъни шартноманинг бир томонида тадбиркор туриши ва шартнома тадбиркорлик мақсадида тузилишини таъкидлайди.

К.Синдорев ва Ҳ.Турдибоев таъкидлаган тадбиркорлик шартномаларининг ўзига хос

белгилари бўлмиш ҳеч бўлмаганда шартноманинг бир тарафи тадбиркорлик субъекти эканлиги, шартномаларнинг асосий мақсади тадбиркорлик субъектларининг иқтисодий талабини қондиришга қаратилгани, айрим ҳолларда эса субъектлар эркининг чеклангани, шартнома мажбуриятини бузганлик учун қўйилган жазо чоралари кўзда тутилгани

каби белгилар ҳам аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси белгиларига мос келади (Синдаров К. Турдибоев Х. Тадбиркорлик шартномалари. Монография. ТДЮИ. Ҳуқуқий маърифат тарғиботи маркази. Т.:2002. -7 б.).

Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси ҳақ эвазига тузиладиган, консенсуал шартнома ҳисобланади. Бундан ташқари, қўллаб олимлар мазкур шартноманинг ахборот ва маслаҳат табиати борлигини айтиб ўтадилар.

Бизнингча, аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномасининг бир тури сифатида юқоридаги белгиларнинг барчасини ўзида акс эттиради ва унинг белгилари қуйидагиларда намоён бўлади:

1. Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси фуқаролик ҳуқуқий шартномалар сирасига киради ва унга нисбатан фуқаролик ҳуқуқий қонунчиликдаги битимларга оид умумий қоидалар қўлланади.

2. Шартномани тузиш, ижро этиш ва бекор қилишда тарафлар орасида вужудга келувчи муносабатлар аудиторлик фаолиятига оид қоида ва нормалар билан тартибга солинади.

3. Аудиторлик хизматининг буюртмачиси тижорий ва нотижорий ташкилотлар бўлиши мумкин, ижрочиси эса аудитор, аудиторлик ташкилоти бўлади.

4. Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси тадбиркорлик шартномасига хос белгиларга эга. Чунки у тадбиркорликни амалга ошириш учун ҳақ эвазига тузилади ҳамда тарафлар ёки тарафлардан бири унда тадбиркорлик субъекти сифатида иштирок этади.

5. Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси икки томонлама шартнома ҳисобланиб, аудитор ва буюртмачининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тенгдир.

6. Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси консенсуал шартномадир. Тарафлар ўртасидаги ҳуқуқ ва мажбуриятлар шартнома тузилган вақтдан бошлаб юзага келади ва айнан шу жиҳат аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномасининг консенсуал эканини ифодалайди. Бошқа консенсуал шартномалардан фарқли ўлароқ мазкур шартномани ижро этиш унинг тузилиши биланоқ тугалланмайди. Чунки натижага эришиш учун катта миқдордаги ҳужжатларни текшириш зарур бўлади. Бундан ташқари, аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси қоидага кўра молия йилининг бошида тузилади ва йил бўйи давом этади. Аудитор йил мобайнида ҳар чорақда бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини текширади ҳамда йиллик натижалар асосида буюртмачига ҳулоса беради.

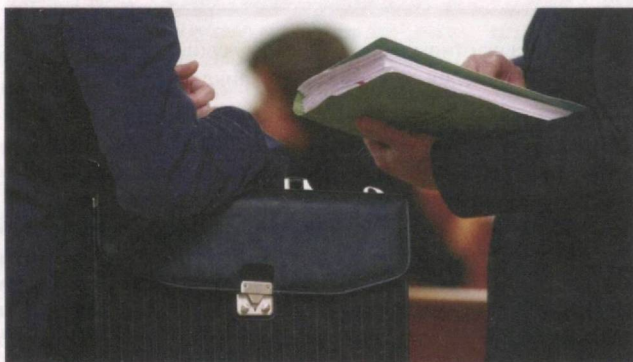
7. Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси муайян ҳақ эвазига тузиладиган шартнома бўлиб, ижрочи, яъни аудитор (аудиторлик ташкилоти) ашёвий шаклда бўлмаган хизматни бажаради ва унинг учун ҳақ олади, буюртмачи эса ўшбу хизмат учун ҳақ тўлаш мажбуриятини адо этади.

8. Аудиторлик хизматини кўрсатиш шартномаси тадбиркорликда қўлланадиган шартномадир. Унда бир томондан аудитор (аудиторлик ташкилоти) ва иккинчи томондан буюртмачи қатнашади. Буюртмачиларнинг доираси жуда кенг бўлиб, уларга яқка тадбиркордан тортиб, тижорат ва нотижорат ташкилотларигача киради.

Хуршида САЙИДВАЛИЕВА,
ЖИДУ мустақил изланувчиси

Раҳбар кадрлар уларга қўйилаётган асосий талаблар

Бугунги кун талабига мос раҳбар кадрларни тайёрлаш учун давлат хизмати фаолиятини такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эга. Бу борада 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Президент фармонида илк маротаба шу соҳани ривожлантириш бўйича давлат хизматининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини ривожлантиришга оид вазифалар белгиланди.

Ҳаракатлар стратегиясида «Давлат хизмати тўғрисида»ги қонунни ишлаб чиқиш, давлат хизматининг кадрлар таркибини шакллантириш, давлат хизматида ишга ўтиш, хизматни ўташ ва хизматдан кетиш масалалари, бу борадаги кафолатлар тизимини жорий этиш кўзда тутилди. Қонун лойиҳаси www.regulation.gov.uz порталида кенг муҳокамадан ўтди.

2019 йил 3 октябрда Ўзбекистон президентининг «Ўзбекистон Республикасида кадрлар сиёсати ва давлат фуқаролик хизмати тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 5843-фармони қабул қилинди. Унда давлат органлари ва ташкилотларининг малакали мутахассислар билан етарли даражада таъминланмаётганига, қабул қилинаётган қарорлар сифатининг

пастлигига олиб келаётган бир қатор муаммо ва камчиликлар сақланиб қолаётгани таъкидланган. Хусусан, давлат фуқаролик хизматини, шу жумладан, номзодларни очиқ танлов орқали саралаб олиш жараёнини комплекс ҳуқуқий тартибга солувчи, шунингдек, хизматчиларнинг иш самарадорлиги ва компетенциясини баҳоловчи мезонлар, уларнинг малакасини оширишга бўлган талабларни белгиловчи қонун мавжуд эмас. Давлат фуқаролик хизмати масалалари бўйича ваколатли органнинг мавжуд эмаслиги давлат органлари ва ташкилотларида ягона кадрлар сиёсатини олиб боришга, ходимларни самарали бошқариш ва инсон ресурсларини ривожлантиришга, малакали кадрлар захирасини рақобат асосида шакллантиришга йўл қўймапти.

Бундан ташқари, давлат фуқаролик хизматида киришда барча фуқароларнинг тенг имкониятдан фойдаланишини ҳамда профессионал сифатлар ва алоҳида хизматлар асосида кўтарилиб боришини таъминлайдиган шаффоф механизмлар шакллантирилмаган. Шунингдек, аҳоли орасида барча даражадаги давлат фуқаролик хизмати нуфузини ошириш, коррупция юзага келишининг олдини олиш мақсадида хизматчиларни моддий рағбатлантириш ва ижтимоий ҳимоя қилишнинг муносиб даражасини кафолатлаш чорала-

ри жорий этилмаган.

Фармонда белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон президентининг 2019 йил 3 октябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат хизматини ривожлантириш агентлиги фаолиятини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 4472-қарорига мувофиқ Ўзбекистон президенти ҳузурида Давлат хизматини ривожлантириш агентлиги ташкил этилди.

Бугунги кунда агентлик томонидан юқоридаги масалалар ечими бўйича лойиҳалар ишлаб чиқилиб, тегишли органларга тақдим этилган. Хусусан, Давлат фуқаролик хизматига киритилмайдиган давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари рўйхати, Давлат фуқаролик хизмати лавозимларининг давлат реестри, Давлат хизматчиларининг малака даражалари тўғрисидаги, Давлат фуқаролик хизматини ўташ тартиби тўғрисидаги, Давлат фуқаролик хизматчиларини очiq танлов орқали танлаб олиш тартиби тўғрисидаги, Давлат фуқаролик хизмати тизимида миллий кадрлар захираси тўғрисидаги, Давлат фуқаролик хизматчиларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тартиби тўғрисидаги низоомлар ва бошқа норматив ҳужжатлар қабул қилиниши кўзда тутилган.

Бундан ташқари, ушбу илохотларга ҳамохан тарзда бугун давлат органлари, фуқаролар ҳамда фуқаролик жамияти институтлари ўртасидаги муносабатлар тобора демократлашиб бормоқда. Бошқарув технологиялари, аҳолининг ҳукуматга бўлган талаблари ҳам ўзгарган. Зеро, Ўзбекистон президенти Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидай,

«Ҳақиқий раҳбар, ҳақиқий етакчи одамларнинг бардошини синаш учун эмас, балки уларга муносиб шароит яратиб бериш, оғирини енгил қилиш учун раҳбар этиб тайинланади. Барча бўғиндаги раҳбарлар ўзининг одоб-ахлоқи ва маданияти билан ҳаммага ўрнак ва намуна бўлиши зарур».

«Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлиги тўғрисида»ги, «Жисмоний ва юридик шахсларнинг муурожаатлари тўғрисида»ги қонунлар, Ўзбекистон президентининг 2018 йил 30 майдаги «Истиқболли бошқарув кадрларини танлов асосида танлаб олишнинг замонавий тизимини яратиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори ва бошқа норматив ҳужжатлар амалиётда тўлиқ қўлланмоқда.

Авваллари бошқарувда «юқоридан пастга» усулида фаолият олиб борилган бўлиб, бу бюрократизм, буйруқбозлик, қозғозбозлик, мансабидан фойдаланган ҳолда бошқа тизимларнинг ишига араллашиб, янгиликка интилмастик, коррупция, маҳаллийчилик ва хоказоларда намоён бўлган. Маҳаллий раҳбарлар қўл остидагиларга тазйик ўтказган, ҳақоратлаган, муаммосига ечим излаб келганларга тамагирик қилган. Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлиги тўла таъминланмагани, раҳбарларга ҳаддан зиёд ваколатлар берилгани, жамоатчилик назорати йўлга қўйилмагани бунга сабаб бўлган.

Президент Шавкат Мирзиёев бошқарувнинг мулоқотга асосланган янги шаклини жорий этди. Бошқарувнинг диалог усули илмий жиҳатдан ҳам асосланган бўлиб, инглиз олими М.Мексоннинг изоҳлашича, давлат хизматчиси фаолиятининг самарадорлиги энг

аввало коммуникация самарадорлигига боғлиқдир. Эндликда илохотлар самарасини белгилашда халқ манфаати устуворлиги, раҳбар фаолиятини баҳолашда халқнинг розилиги асосий мезон этиб белгиланди. «Кечагидек ишлаш», маҳдудлик, коррупция, таниш-билишчилик ўзини оқламаслиги аён бўлди.

Раҳбар маънавияти муҳимлиги у махсус тайёргарлик кўрган, бошқариш сирлари, қонун-қоидаларини пухта эгаллаган малакали мутахассисгина эмас, давлатнинг номидан иш кўрадиган шахс эканлиги билан ҳам белгиланади. Давлат органларининг мансабдорлари халқ манфаатини кўзлаб фаолият юрита олиши учун виждонли, фаросатли, бағрикенг, ташаббускор, ўз вақтида ва тўғри қарор қабул қила оладиган, одамлар билан муомаласи чиройли бўлиши шарт.

Шундан келиб чиққан ҳолда Ўзбекистонда раҳбарларга қонун ва адолат устуворлигига сўзсиз риоя қилиш; фикрлар хилма-хиллигини инкор этмаслик; бошқарларнинг фикрини тинглай олиш ва ҳурмат қилиш; масъулиятни чуқур ҳис этиш; билим, тажриба ва юқори малакага эга бўлиш; ишига, ватанига садоқатли бўлиш; ташкилотчилик қобилиятига эга бўлиш; халқ билан бамаслаҳат иш юритиш; расмиятчиликка берилмаслик; ўз билими, малакасини мунтазам ошириб бориш каби талаблар қўйилмоқда.

Мазкур талабларни рўёбга чиқаришда юқорида келтирилган қонун ҳужжатлари дастуриламал бўлиб хизмат қилади.

Мирзоҳид КОМИЛОВ,

Ўзбекистон президенти ҳузуридаги
Давлат бошқаруви академияси
тинловчиси

Ҳарбий газета мафкуравий қурол(ми?)

Мазкур мақолада мамлакатимизда октябрь инқилобидан кейин чоп этилган илк ҳарбий газеталардан бири маҳаллий аҳоли онгига асосан нимани сингдиришга урингани ва ўз навбатида қизил аскарлар учун қандай мафкуравий буюртмани бажаргани тилга олинади.

14 январь – Ватан ҳимоячилари кун. Йил аввалида кутиб оладиган илк байрамимиз. Мен бу санани тинчликни байрам қилиш саодати деган бўлардим. Ўзбекистон халқи миллий армияси ташкил топган кунни фахр, ғурур билан нишонлайди. Негаки ҳар қандай таҳдид ва хатарларга муносиб зарба беришга тайёр Қуролли Кучларимиз – халқимиз, мамлакатимизнинг ишончли ва мустақкам қалқонидир. Аммо бунга ўз-ўзидан эришилгани йўқ. Айниқса, ўсиб келаётган ёш авлод шуни яхши англаб етиши керакки, Ўзбекистон олиб бораётган мустақил сиёсатга қарши билдирилган огоҳлантириш ва дўқ-пўписалар, амалда намойиш этилган тазйиқлар, танлаган тараққиёт йўлимиздан қайтаришга қаратилган жиддий ҳаракатлар шароитида давлатимиз раҳбарияти улкан жасорат билан миллий армиямизга асос солиш, шакллантиришга қарор қилганди. Биргина мисол келтирайлик. Марказий Осиёдаги республикаларга ўз миллий армияларини тузишда зимдан тўсқинлик қилиш мақсадида 1991 йил 30 декабрда СССР Мудофаа вазирининг 550-буйруғи асосида Туркистон ҳарбий округи қўмондонининг «Туркистон ҳарбий округи тижорат марказини ташкил этиш тўғрисида»ги буйруғи эълон қилинди. Тижорат марказлари этиб Олмаота, Ашхобод, Бишкек, Душанбе ва Тошкентдаги офицерлар уйлари танланди. Ҳарбий қисмларга ҳисобдан чиқарилиши лозим бўлган техникаларни тижорат марказига юбориш хабари ва мазкур тузилмага барча мулкларни ички ва ташқи бозорларда эркин нархларда сотишга рухсат берилди. Тижорат операцияларидан олинadиган даромадлар СССР Мудофаа вазирлиги жамғармасига ўтказилиши белгилаб қўйилди.

Ўз-ўзидан маълумки, бу ёндашув асос солинаётган миллий армиянинг шаклланиш жараёнига салбий таъсир кўрсатар эди. Шу сабабли 1992 йил 30 январда Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазирининг «Туркистон ҳарбий округи қўмондонининг 1991 йил 30 декабрдаги 231-буйруғини Ўзбекистон ҳудудида ҳаракатдан тўхтатиш тўғрисида»ги 9-буйруғи

асосида Туркистон ҳарбий округи тижорат маркази фаолияти тўхтатиб қўйилди. Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан товар-моддий бойликларни олиб чиқиб кетишни назорат қилувчи давлат инспекцияси ходимларига қурол-аслаҳа, техника ҳамда ҳарбий-техник буюмларни назорат қилиш ҳамда уларга бундай юкларни Мудофаа ишлари вазирлиги томонидан алоҳида кўрсатма бўлмагунига қадар ушлаб туришга рухсат берилди. Қурол-аслаҳа, ҳарбий ашёлар талон-торож қилинишининг олди олинди.

Бу яқин тарихдан мисол. Аслида миллий озодликка эришишга қарши қаратилган бошқа кучли воситалар ҳам бўлган. Шулардан бири газета-дир. Ватан ҳимоячилари куні муносабати билан бир асрча ортга назар ташлаб, Ўзбекистонда шўролар ҳукмронлиги даврида нашр этила бошланган илк ҳарбий газеталардан бири – «Красная звезда»ни (1921 йил 12 июндан Тошкентда чоп этила бошланган) ўргандик, таҳлил қилишга уриндик.

Авалло ҳарбий газета маҳаллий аҳоли онгига асосан нимани сингдиришга уринганини ўрганиш учун 1922-1923 йиллардаги сонларининг айримлари кўриб чиқилди. Газетанинг 1922 йил 17 сентябрь¹ сонида «По Красному Туркестану» («Қизил Туркистонда») рукнида берилган «Расстрел «девяти» («Тўққизтаси отилди») сарлавҳаси остида берилган хабарда Туркфронтинг ҳарбий инквизицион трибунали (ХИТ) (РВТ – революционный военный трибунал) Фарғонанинг бир қатор қишлоқ ва шаҳарларида қурол савдоси билан шуғулланган аҳоли вакилларини суд қилгани ёзилган. Унда жумладан, ХИТ ҳукми асосида отувга ҳукм қилинган 9 фуқаронинг исм-фамилияси айнан келтирилади.

¹ «Красная звезда» 1922 йил 17 сентябрь, 57 (189)-сон, 1-бет.

Газетанинг 1922-1923 йиллардаги сонларида «Добъем басмачество» («Босмачиликка барҳам берамиз»), «Против басмачей» («Босмачиликка қарши»), «Борьба с басмачеством» («Босмачиликка қарши кураш») каби рунларда мунтазам равишда мақола ва хабарлар бериб борилган. Нашр бу йўналишдаги тарғибот

орқали шўролар ҳукуматининг сиёсий буюртмасини бажарган. Туркфронт газетаси ходимлари босмачиликка қарши кураш ниқоби остида миллий озодлик ҳаракатини бўғишга, аҳоли ўртасида аксилтарғибот олиб боришга жиддий эътибор қаратган деган хулоса келиб чиқади.

1922 йил 22 сентябрь сонидagi «Смерть Муэтдину!» («Муҳиддинга ўлим») сарлавҳали материалда эса шундай ёзилган:

«Биз Аравон қишлоғи фуқаролари ва гарнизон қизил аскарлари Муҳиддин ва Янгибойнинг бебошлигини инobatга олиб, суддан уларга нисбатан олий жазо (отув) қўлланилишини сўраймиз.

Таслим бўлмаганларга – қўрбошиларга қуйидагича мурожаат этамиз: ўртоқ қўрбошилар, таслим бўлинг ва қуролларни совет ҳукуматига топширинг. Совет ҳукумати қилган гуноҳларингизни кечиради, ҳеч бир қўрбоши, шунингдек унинг йиғитларига дахл қилинмайди.

Фарғонадаги осойишталикка шон-шарафлар бўлсин. Ҳамма нарса меҳнат учун. Таслим бўлишни истамаган босмачиларга ўлим!».

PR технологиясидан қанчалар усталик билан фойдаланилганини келтирилган мисолдан ҳам кўриш мумкин. Яъни озодлик учун курашган қўрбошига қарши ҳатто ўзининг ҳамқишлоқлари номидан газетада муносабат берилган. Бундай усул, табиийки, ижтимоий фикрга кучли таъсир этади.

Газетанинг 1922 йил 3 октябрдаги² сониди мавзуга бот қайтилган. Қўрбоши ҳақида жамоатчиликда салбий тушунчалар ҳосил қилиш, шўролар жиноятини хаспўшлаш мақсадида нашрдан давомли равишда фойдаланилган.

«За что расстрелян Муэтдинбек?» (Муҳиддинбек нега отилди?) мақоласидаги ушбу сатрлар фикримизни исботлайди:

«Харбий инқилобий трибунал аҳолининг хоҳиш-истагини тўла қўллаб-қувватлайди.

Аҳоли томонидан ижобий фикр билдирилган уч нафар айбланувчига нисбатан ҳукм енгиллаштирилди ва улар 5 йилга озодликдан маҳрум этилди».

² «Красная звезда» 1922 йил 3 октябр, 70 (202)-сон.

Этибор беринг. Ревтрибунал (ҳарбий инқилобий трибунал) ҳукми аҳоли хоҳиш-истаги ҳисобга олинган ҳолда чиқарилди деб ёзилмоқда. Бу қизил террорнинг PR технологиясидан қанчалар усталик билан фойдаланганини яққол кўрсатиб турибди. Материаллар таҳлилига асослансак, Ўзбекистонда чоп этилган илк ҳарбий газета маҳаллий аҳоли онгига кўпроқ нимани сингдиришга урингани кўйидагиларда намоён бўлади:

- советлар сиёсати тўғри эканлигига ишонч ҳосил қилишга;*
- советларнинг халқро майдонда кенгайиб бораётган ўрни мисолида тузумга бўйсунуш ҳиссини ҳосил қилишга;*
- советларнинг Россия ва бошқа бўйсунувдаги ўлкаларда тузумни мустаҳкамлаш йўлида олиб бораётган муҳим ишларидан хабардор этишга;*
- шўро душманларига қарши салбий фикрни шакллантиришга;*
- аҳолини босмачилик (аслида миллий озодлик – муаллиф изоҳи) ҳаракатига қарши курашга чорлашга;*
- тузумга қарши курашаётган миллат фидойиларига нисбатан нафрат ҳиссини уйғотишга;*
- қизил армия қирғинларини халқнинг тинчлиги, ҳаловатини сақлаш йўлидаги ҳаркат экани билан оқлашга;*
- душманлик кайфиятида бўлганларни ҳарбий трибунал ва тузум қўллайдиган жазо билан қўрқитишга ва ҳ.*

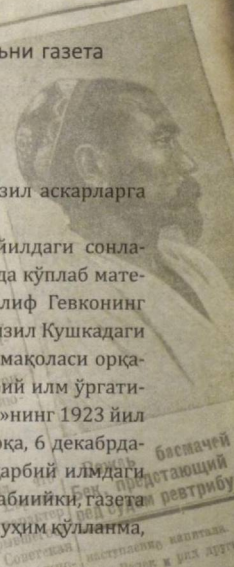
Келинг, шу ўринда танганинг иккинчи томонига ҳам назар ташласак. Яъни газета бевосита қизил аскарлар учун қандай мафқуравий буюртмани бажарган?

1. Жанг олиб бориш, ҳарбий илмни ўргатиш.

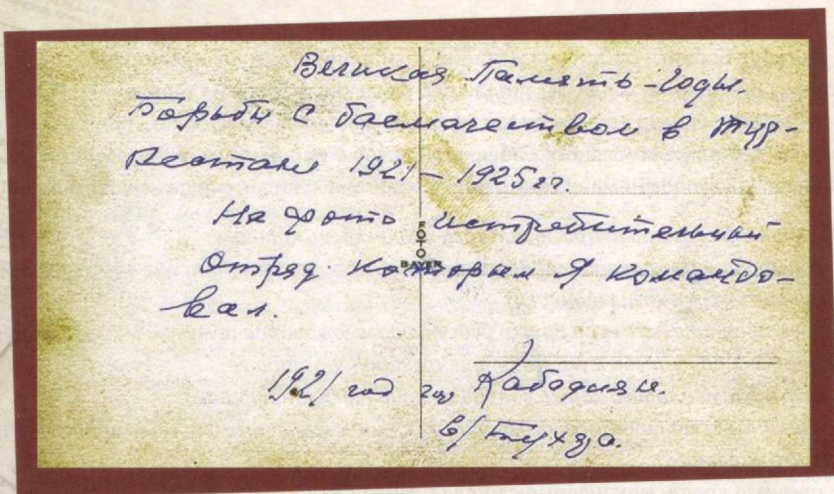
Масалан, «Учимся военному делу» (Ҳарбий илмни ўрганамиз) рукнида куролларни, портлатиш воситаларини ишлатишни, умуман олганда, жанг олиб боришда керак бўладиган тактикани ўргатишган. Газетанинг 89-сон³да муҳандислик илми, яъни портлатиш-қўпоровчилик билан боғлиқ ҳарбий илмдан сабоқ берилган. Порох, динамит ва бошқа портлатиш воситаларини ишлатиш тартиби тушунтирилган. 1922 йилнинг 2 декабридаги «Азиатская конница»⁴ (Осиёнинг отлик кўшини) сарлавҳали материалда аждодаларимиз тажрибасидан келиб чиқиб, отлик жанг

олиб бориш маҳорати ҳақида қизил аскарларга сабоқ ўтилган.

«Красная звезда»нинг 1923 йилдаги сонларида ҳам тилга олинаётган мавзуда кўплаб материаллар учрайди. Масалан, муаллиф Гевконинг «Артинспекция в Кр. Кушке»⁵ (Қизил Кушкадаги артиллерия инспекцияси) номли мақоласи орқали артиллерия билан боғлиқ ҳарбий илм ўргатилади. Шунингдек, «Красная звезда»нинг 1923 йил 27 ноябрдаги⁶ сонида ҳарбий алоқа, 6 декабрдаги⁷ сонида эса кимё соҳасининг ҳарбий илмдаги аҳамияти ҳақида сўз юритилган. Табиийки, газета орқали ўтилган ҳарбий сабоқлар муҳим қўлланма, йўриқнома вазифасини бажарган.

³ «Красная звезда» 1922 йил 25 октябрь, 89-сон, 3-бет.
⁴ «Красная звезда» 1922 йил 2 декабрь, 110(251)-сон, 2-бет.
⁵ «Красная звезда» 1923 йил 5 октябрь, 218-сон, 3-бет.
⁶ «Красная звезда» 1923 йил 27 ноябрь, 262-сон.
⁷ «Красная звезда» 1923 йил 6 декабрь, 270-сон.

2. Маҳаллий аҳоли билан мулоқотни таъминлаш, алоқаларни яхшилаш.

Газетанинг 1923 йил 18 октябрь⁸ сонида «Узбекский язык изучаем» (Ўзбек тилини ўрганамиз) рукнида муайян мавзуга бағишланган ўзбекча сўзлар ва унинг рус тилидаги таржимаси берилган. Яъни маҳаллий аҳоли билан кундалик мулоқотда зарур бўладиган муҳим сўз ва ибораларни ўрганишга эътибор қаратилган. Бунда тилни билишга маҳаллий халқ орасида шўро ҳуқуматининг «халқпарвар» сиёсатини, босмачликка қарши кураш кампанияси моҳиятини ва бошқа долзарб масалаларни тарғиб қилиш воситаси деб қаралган.

3. Қизил аскарларни матбуот воситасида тарбиялаш, улар орасидан жамоатчи мухбирларни, тарғиботчиларни шакллантириш.

«Уголок военкора»⁹ (Ҳарбий мухбир бурчаги), «Страничка политработника»¹⁰ (Сиёсий ишлар ходими саҳифаси) каби рукнларда фронтдан, гарнизонлардан қизил аскарлар хабарлар ёзиб турган. Газетанинг 1922-1923 йилги сонларида Кавдив, Юнусов, Колчин, Холодов, Котик, Белкин, Несудимов, Яушев, Саломко, Борисов, Винкович, Чурилов, Марков, Бородинов каби

«военкор», яъни жамоатчи ҳарбий мухбирлар имзоси билан материаллар бериб борилганини кузатиш мумкин.

Газетада нафақат махсус рукнлар орқали жамоатчи ҳарбий мухбир – «военкор»ларнинг ахборотлари бериб борилган, балки улар учун конференциялар ўтказилган. Мазкур анжуманларда жамоатчи ҳарбий мухбирларга қандай мавзуларда ёзиш, нимани ёзиш, нималарга эътибор қаратиш каби масалалардан келиб чиқиб, вазифалар белгиланган, маҳорат сабоқлари ўтказилган. Бундан мақсад ўша пайтда жамоатчилик фикрини шакллантиришда коммуникациянинг энг муҳим воситалардан бири бўлган газетадан янада самаралироқ фойдаланишдир. Демак, қизил аскарлар қўлидаги қуроли билан миллий озодлик ҳаракатини жисман, мафкуравий қуроли – газета билан маънан маҳв этиши лозим бўлган.

Юқоридаги таҳлиллар шунни кўрсатмоқдаки, ҳарбий газета ҳукмрон мафкура учун муҳим сиёсий тарғибот қуроли вазифасини ўтаган, шўролар нашр ёрдамида PR технологиясини халқ ўртасидаги норозиликлар, миллий озодлик учун курашни бостиришга йўналтирган. Бу мустабид давр сиёсатининг қиёфасини яна бир бор акс эттиради.

Алижон САФАРОВ,

Ўзбекистон журналистика ва оммавий коммуникациялар университети катта ўқитувчиси

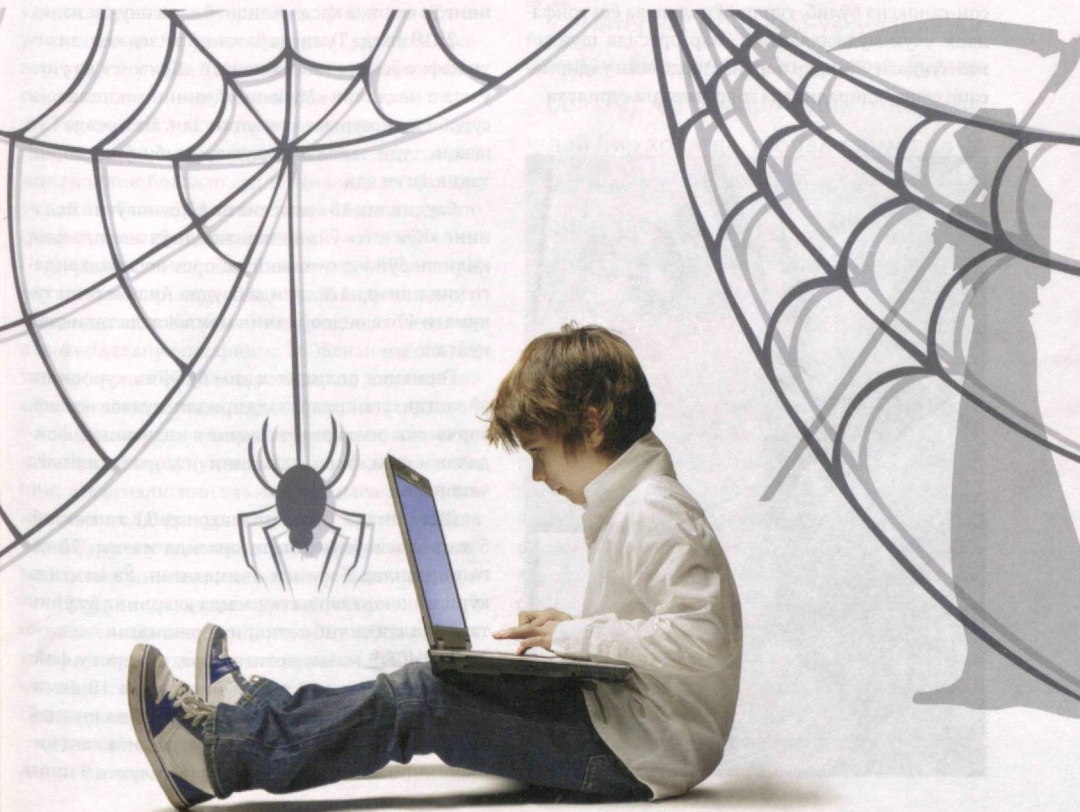
⁸ «Красная звезда» 1923 йил 18 октябрь, 229 (603)-сон, 3-бет.

⁹ «Красная звезда» 1923 йил 21 ноябрь, 257 (644)-сон.

¹⁰ «Красная звезда» 1922 йил 19 сентябрь, 58 (190)-сон, 3-бет.

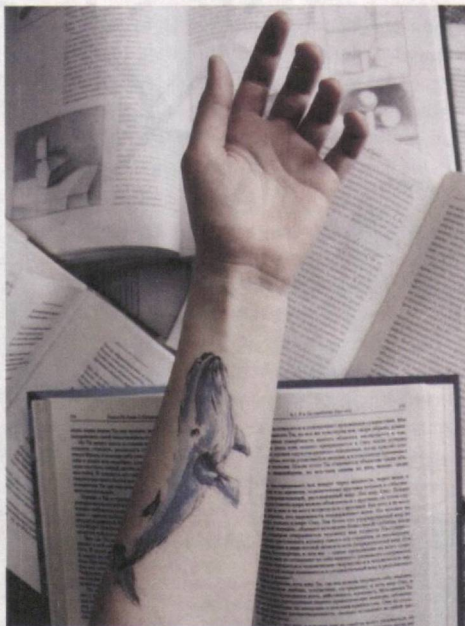
Виртуал оламдаги болалар

Интернет тизими бутун дунёни қамраб олишга улгурган, ҳаётимизнинг ажралмас қисмига айланган бир пайтда болаларнинг рақамли макондаги хавфсизлигини таъминлаш, тизимда бола ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масалалари жаҳон ҳамжамияти олдидаги жиддий муаммо бўлиб қолмоқда. Уни барта раф этиш учун эса дунё мамлакатларининг ҳамкорлиги талаб қилинади.

Интернет имкониятлари ниҳоятда кенг ва улар ундан эзгу мақсадлар йўлида фойдаланувчилар учун ҳам, ғаразли мақсадлар йўлида фойдаланувчилар учун ҳам бирдай амал қилади. Бугунги кунда интернет, ижтимоий тармоқлар имкониятларидан самарали фойдаланиб, кўплаб ютуқ ва муваффақиятларга эришаётган ёшларимиз сафи тобора ортиб бормоқда. Аммо тан олиш керак, интернетдаги маълумотлардан ўринли фойдаланиш ўрнига ваҳшийлик, зўравонлик, порнография ва инсон руҳиятига салбий таъсир кўрсатувчи бошқа иллатлар домига тушиб қолаётган вояга етмаганлар сони ҳам ошиб бораёпти.

Ҳозирги кунда интернет орқали кириб келаётган хатарларнинг болалар онгига таъсир қилувчи энг тарқалган усули интернет ўйинларидир. Интернет ўйинлари орқали боланинг виртуал қаҳрамон образига кириши уни ўзига тез ва осон жалб этади. Интернетда бундай ўйинлар сон-саноксиз бўлиб, турли йўналиш ва ёш тоифалари учун мўлжалланган. Улар орасида шундай мазмундаги ўйинлар борки, уларда «сен ўлдирмансанг, сени ўлдирадилар» ғояси илгари сурилган.

Маълумотларга кўра, интернет орқали тарқатиладиган компьютер ўйинларининг 49 фоизи сезиларли даражада зўравонлик ва ёвузлик кўринишига эга, 41 фоизи жангари (турли отишма ва портлашларга асосланган) ўйинларда эса қаҳрамондан ўйинни ютиш учун шундай зўравонлик ва ёвузликлар содир этиши талаб қилинади. Бир қарашда, улар оддий ўйиндек кўринар, бироқ зўравонлик, ёвузлик кайфиятини уйғотиши салбий оқибатларга олиб келган ҳолатлар кўп.

Буни интернет тармоғидаги «Кўк кит» деб номланган ўйин мисолида ҳам кўриш мумкин. Бир-икки йил муқаддам бутун дунё бўйлаб бу ўйин гирдобига тушиб қолган ўсмирларнинг ўз жонига суиқасд қилиш ҳоллари кўпайгани ҳақида гапирилган эди. Даставвал, иштирокчи учун ўйин қойдалари хавфсиз ва зарарсиздай кўринади, аммо охир-оқибат якуний топшириқ ўсмирнинг ўз жонига қасд қилиши билан якунланади.

2018 йилда Тунисда ўз жонига қасд қилган етти нафар ўсмирнинг ота-онаси «Кўк кит» ва унга ўхшаш маҳаллий «Migiam» ўйинини тақиқлашни сўраб судга мурожаат қилган эди. Натижада Сус шаҳри суди мамлакат ҳудудида бу ўйинларни тақиқлаган эди.

Саудиялик 13 ёшли қиз ва 12 ёшли ўғил боланинг «Кўк кит» ўйини таъсирида ўз жонига қасд қилиши бўйича оммавий ахборот воситаларидаги чиқишлар натижасида Саудия Арабистони ҳукумати 47 та видеоўйинни мамлакатда тақиқлаб қўйган.

Германия полицияси ҳам бу ўйин қурбонига айланган ўсмирлар тақдиридан хулоса қилиб, барча ота-оналарни интернет тизимидан фойдаланаётган фарзандларини назорат қилишга чақирган.

2017 йилда Тошкент шаҳрида 31 та мактаб, 5 та коллеж ўқувчилари орасида мазкур ўйинга қирганлар борлиги аниқланган. Ўз вақтида кўрилган чоралар натижасида уларнинг бу ўйин таъсиридан чиқиб кетишига эришилган.

ЮНИСЕФ маълумотида кўра, интернет фойдаланувчиларининг учдан бир қисми 18 ёшгача бўлган болалар ва ўсмирлардир. Ана шундай бир ҳолатда, глобал тармоқда ўз жонига қасд қилишнинг осон йўлларини тарғиб қилувчи 9 минг,

шаҳвоний мазмундаги 4 мингдан зиёд сайт мавжудлиги аниқланган. Шунингдек, ЮНИСЕФ ўтказган сўровлар интернетдан фойдаланадиган ўсмирларнинг 90 фоизи ахлоқсиз сурат ва видеоларга дуч келиши, 60 фоизи эса бу турдаги ахборотни излаганини кўрсатмоқда.

Россиянинг «Руметрика» компанияси ўтказган ўрганишлар натижасида интернетдаги 9 миллионлик болалар аудиториясининг тўртдан уч қисми тизимдан ота-оналарининг назоратисиз фойдаланиши аниқланган.

Мамлакатимизда ҳам интернет фойдаланувчилари сонининг кун сайин ошиб бораётгани ҳеч кимга сир эмас. Хусусан, Ўзбекистонда интернетдан фойдаланувчиларнинг 35 фоизи ижтимоий тармоқлардан фойдаланувчилар ва уларнинг аксарияти айнан ёшлар, шунингдек, болалардир.

Таҳлиллардан кўриниб турибдики, интернет маконида бола ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, уларнинг хавфсизлигини таъминлаш масалалари жамиятимиз олдида турган жиддий муаммолардан бири. Бунинг учун аввало болаларнинг медиа саводхонлигини ошириш, рақамли макондаги қизиқишларини мунтазам ўрганиб бориш, уларга оммавий маданият таҳдиди ва ёт оқимларнинг ҳақиқий моҳиятини фош этувчи маълумотларни етказиш тизимини йўлга қўйиш муҳим вазифа бўлиб қолмоқда.

Миллий қонунчилигимизда бу соҳада болаларни ҳимоя қилишга оид тегишли нормалар

“

Интернет фойдаланувчиларининг учдан бир қисми 18 ёшгача бўлган болалар ва ўсмирлардир. Ана шундай бир ҳолатда, глобал тармоқда ўз жонига қасд қилишнинг осон йўллари тарғиб қилувчи 9 минг, шаҳвоний мазмундаги 4 мингдан зиёд сайт мавжудлиги аниқланган.

мавжуд. Ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси ҳамда Жиноят кодексига кўра, зўравонлик ва порнографик маҳсулотларни мамлакатимизга олиб кириш, тарқатиш, намоёиш этиш, реклама қилиш ва бошқа ҳаракатлар учун жазо чоралари кучайтирилган. Қолаверса, таълим муассасаларида уяли алоқадан фойдаланишни тартибга солиш мақсадида 2012 йил 21 майда Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларида мобил телефонлардан фойдаланишни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 139-қарори қабул қилинган.

Ўзбекистон Республикасининг 2003 йил 11 декабрида қабул қилинган «Ахборотлаштириш

тўғрисида»ги қонуни ахборот ресурслари ва ахборот тизимларидан фойдаланиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишга қаратилган. Шунинг билан бирга, 2017 йилда «Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонун қабул қилинганини ҳам эслатиб ўтиш жоиз. Унда хавфлар даражалари ва хавфсизликни таъминлаш чоралари белгилаб берилган. Қонунга кўра, ахборотни тарқатишда унга ёш тоифасига оид белги қўйиш мажбурий. Бироқ бу қоида фақатгина миллий контентдаги ижтимоий тармоқларда, сайтларда берилётган ахборотларга нисбатан қўлланилади. Ҳозирги кунда ёшларимиз фаол фойдаланадиган Youtube, Telegram ва Facebook ижтимоий тармоқлари эса миллий контентимиз платформаларига кирмайди, демек уларда берилётган ахборотга ёшга оид тоифа белгисини қўйишнинг имкони ҳам, иложи ҳам йўқ.

Мана шу ҳолатнинг ўзи ҳам болаларни рақамли маконда ҳимоя қилиш ва уларнинг хавфсизлигини таъминлашни фақатгина бир давлат томонидан амалга ошириб бўлмаслигини, бу жаҳон ҳамжамиятининг ҳамкорликдаги саъй-ҳаракат-

““

Интернет орқали тарқатиладиган компьютер ўйинларининг 49 фоизи сезиларли даражада зўравонлик ва ёвузлик кўринишига эга, 41 фоизи жангари (турли отишма ва портлашларга асосланган) ўйинларда эса қаҳрамондан ўйинни ютиш учун шундай зўравонлик ва ёвузликлар содир этиши талаб қилинади.

лари билан амалга оширилиши лозим бўлган вазифа эканини кўрсатади.

Ахборот таҳдидларига қарши курашда, дейлик, интернет манбаларини тақиқлаш ёки уларни ёпиш орқали натижага эришиб бўлмайди. Ахборот истеъмолчи маданияти бўлмаса, барча ури-

нишлар бекордир. Шу сабабли болада ахборотни тўғри қабул қилиш, унинг синтези ва таҳлили кўникмаларини оиладан шакллантириш керак.

Замонавий жамиятда вояга етмаганларнинг ахборот хавфсизлигини таъминлаш мувофиқлаштирилган ҳаракатни талаб қилади. Шу сабабли бунда оиладан бошлаб, таълим муассасалари, жамоатчилик ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари масъулиятни биргаликда зиммасига олишлари лозим. Давлат ва жамоат ташкилотлари томонидан фарзандларини ташқи маънавий таҳдид ва ахборот хуружларидан ҳимоя қилишда ота-оналарнинг масъулияти, билими ва жавобгарлигини оширишга оид услубий қўлланмалар ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ. Таълим муассасаларида соҳа мутахассисларини жалб этган ҳолда вояга етмаганларнинг интернетдан фойдаланиш бўйича малакасини оширувчи мулоқотлар, давра суҳбатлари ва тренинглар ташкил қилиш мақсадга мувофиқ.

Халқаро ҳуқуқий майдонда болаларни рақамли маконда ахборот хуружларидан ҳимоя қилишга доир бир қатор ҳужжатлар қабул қилинганини кўришимиз мумкин. Улар асосан Европа Кенгаши доирасида қабул қилинган ҳужжатлардир. Жумладан, Болаларни эксплуатация ва жинсий таҳқирлашлардан ҳимоя қилиш бўйича конвенция (Лансарот конвенцияси) ва «Интернетда болаларнинг қадр-қиммати, хавфсизлиги ва шахсий ҳаётини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Вазирлар Қўмитаси декларацияси (2008), ушбу қўмитанинг «Болаларни зарарли контент ва хулқ-атвордан ҳимоя қилиш ва янги ахборот-коммуникация муҳитида уларнинг фаол иштирокини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги тавсиялари (CM/Rec(2009)5)ни келтириш мумкин.

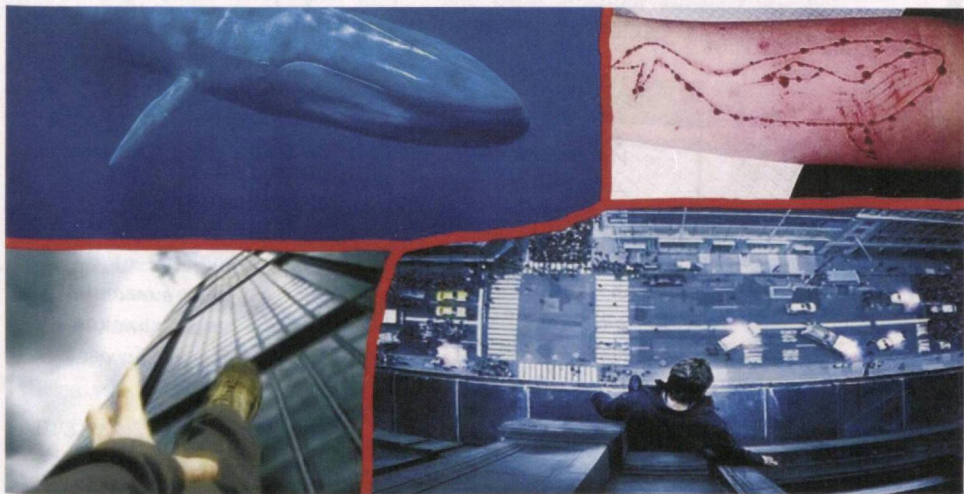
БМТ доирасида ҳам болаларни турли хил таҳдидлардан ҳимоя қилишга қаратилган ҳуқуқий меъёрлар қабул қилинган. Масалан, Бош ассамблеянинг «Бола ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва рағбатлантириш тўғрисида»ги резолюцияси (A/RES/69/157, 2014 йил 5 декабрь), «Болаларни хўрлашлардан ҳимоя қилиш тўғрисида»ги резолюцияси (A/RES/69/158, 2014 йил 18 декабрь) каби ҳуқуқий актларда интернет тизимида болалар шахсини таҳқирлашнинг олдини олиш бўйи-

ча кўрсатмалар берилган. Аммо юридик жиҳатдан олганда, Бош ассамблея резолюциялари мажбурий характердаги актлар ҳисобланмайди, улар асосан декларатив, тавсиявий характердаги ҳужжатлардир.

БМТнинг Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенцияси нормаларида, мазкур конвенцияга доир Болалар савдоси, порнографияси ва проституциясига оид қўшимча протоколда ҳам давлатлар томонидан болаларни турли хил таҳдидлардан ҳимоя қилиш зарурлиги бўйича чоралар кўрилиши белгиланган. Бироқ халқаро ҳуқуқий майдонда айнан виртуал ҳаёт орқали кириб келаётган таҳдидларнинг олдини олиш, болаларнинг рақамли макондаги хавфсизлигини таъминлаш ва уларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилишга оид давлатларнинг ҳамкорликдаги ҳаракатлари

ри ва таҳдидлар қурбонига айланаётганини кўрсатмоқда.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, халқаро ҳуқуқда айнан виртуал оламда болаларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенцияга доир «Болаларни рақамли маконда ахборот хуружларидан ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қўшимча протокол ишлаб чиқиш ва мазкур ҳужжатни қабул қилишда Ўзбекистоннинг ташаббускор бўлиши таклиф қилинади. Унда болаларнинг ахборот саводхонлигини таъминлаш, янги технология ва ахборот-коммуникация хизматларидан фойдаланганда болаларнинг шахсий ҳаёти дахлсизлигига бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, миллий даражада рақамли хавфсизлик бўйича ахборот-таълим кампанияларини амалга ошириши,

ҳамда мажбуриятларини белгилаб берувчи универсал халқаро ҳуқуқий ҳужжат мавжуд эмас.

Табиийки, Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенция қабул қилинган давр (1989 йил) билан ҳозирги замон тубдан фарқ қилади, сабаби бугунги техник имкониятларнинг кенгайиши ва коммуникация тизимига киришнинг осонлиги, интернетнинг болалар хулқ-атворига таъсир кўрсатувчи катта имкониятларга эга бўлаётгани дунё бўйлаб минглаб болаларнинг интернет орқали амалга оширилаётган ахборот хуружла-

интернетда болалар учун хавфсиз муҳит яратиш ва уларнинг кадр-қиммати, хавфсизлигини ҳимоя қилиш каби масалалар қамраб олиниши муҳим деб ҳисоблаймиз. Таклиф этилаётган қўшимча протоколда давлатлар томонидан таққ қўйилиши лозим бўлган ахборот турларини кўрсатиш, шунингдек, мазкур протокол билан аъзо давлатларга бир қатор мажбуриятлар белгила- ниши мақсадга мувофиқ.

Феруза МИРУКТАМОВА,
ТДЮУ ўқитувчиси

«Тутинган» ўзил

Амал курсисида ўтирганингда ким энг кўп товоинингни яласа, курсидан тушганингда ўша биринчи бўлиб сендан юз ўгиради деганлари қанчалик тўғри эканига ўзим ишонч ҳосил қилдим.

Бир қадрдоним бор эди. Кунора қўнвиноқ қилиб, ҳафтада келиб турар, шифохонага тушиб қолсам, «овора бўлманг» дейишимга қарамай ҳаммадан аввал етиб борар, таттил пайтида Ўзбекистоннинг қайси бурчагида дам олмай, топиб борар, «бир чўқимгина» ош қилмаса, кўнгли жойига тушмас эди... Буниси ҳам майли, икки гапнинг бирида «мен сизни отам деганман, сиз менинг отамсиз» деб, худони ўртага солиб қасам ичарди...

Мансабим жиндай ўзгарган эди, «боламини» йўқотиб қўйдим. Суриштирсам бошқа ота излаб юрган экан...

Ўткир ҲОШИМОВ

Азоб

Истиҳола ёмон нарса бўларкан...

– Ундан кейин... мен унга айтдимки...

Ердан кўз узолмай, гапларингни жимгина тинглаб ўтирибману, сенга ҳам, ўзимга ҳам ачиниб кетяпман. Эҳ, дўстим, сени тоза қийнаб қўйдим-ку. Агар ёлгон тўқишга бу қадар нўноқлигингни билганимда эди, алдашни бошлаган заҳотинг: «Бас қилақол...» дердим ва шу билан ўзимни ҳам, сени ҳам бу азобли хижолатпазликдан қутқарган бўлардим.

Абдуқаном ЙЎЛДОШ

Тескари ўрناق

Телефонда ўйин ўйнаб ўтираркан, телевизорда гапирётган опанинг «Интернет ўйинлари болалар учун зарар» деган гапини эшитиб сергак тортди.

Ўзини қидиришга тушиди. Қараса, ўғли орқасида ўтириб унинг ўйин ўйнашини томоша қиляпти.

– Тур, бориб дарсингни қил, – деди-да яна ўйинини давом эттирди.

Ғайрат ЙЎЛДОШ

Истак

У бир вақтлар вазир ўринбосари бўлиб ишлаган. Ўшанда ҳузурига жуда кўп одам келарди. Телефони ҳам тинмасди. Илтимос устига илтимос ёвларди: «Шуни ҳал қилсангиз, аҳли оиламиз билан ҳаққингизга дуодамиз», «Ҳаммаси сизга боғлиқ бўлиб турибди», «Жон ака, бир овиз сўзингиз мушкулумни осон қилади».

Ялиниб-ёлворилар, давралар тўрига ўтқазилар кўпайган сайин у одамлардан, муружаатлардан безор бўлди. Ҳузурига ҳеч кимни киритмади, телефон кўнвиноқларига ҳам жавоб бермай кўйди. Одамларни эшитишни, кўришни истамади...

Бугун у нафақада. Уйда ўтирибди. Эрталабдан кечгача эшикка мўлтираб қарайди, биргина кўнвиноққа маҳтал. Бироқ ҳеч ким уни йўқлаб келмайди, телефони сира жирингламайди.

Анвар НАМОЗОВ

Симулякр

Йигит ҳали жуда ёш эди. Аммо тузма юрак нуқсони бор бўлиб, мураккаб ва қиммат амалиётни тақозо этарди. Шунга қарамай, тақдир экан, ўқишни тамомлаб, маънавият соҳасига ишга кирди, ҳартуғул кўли юпқа ота-онасига боқиманда бўлмади – ўзини ўзи эплади. Бахтига ишхонасидагилар ҳожатбардор чиқиб қолди: мажлис ўтказишиб, инсон манфаатлари учун ҳамма нарсага тайёрмиз деган ҳамкасблари юрак амалиёти учун 10 000 АҚШ доллари ажратилиши тўғрисида қарор қабул қилишиб, кўл кўтарилди. Йигит беҳад севинди. Касал юраги ҳаққирди. Аммо иш пулни беришга келганда унмай қолди. Бу орада йигитнинг юраги яна бир хуруж қилди. Шошилини мажлис чақирилиб, энди амалиётга 15 000 АҚШ доллари кераклиги тўғрисида келишиб олинди, кўллар кўтарилиб, бир овоздан тасдиқланди. Лекин бу гал ҳам ишхона кассасидан пул чиқмади. Фурсат ўтиб, йигит бутунлай ётиб қолди. Галдаги мажлисда амалиётга 20 000 АҚШ доллари зарурлиги айтилганда овоз бериш учун ҳамма кўллар кўтарилди. Аммо айни лаҳзаларда шаҳарнинг нариги чеккасида йигитнинг тобути ҳам кўтарилган, у алдамаган – чиндан ўлганди...

Улуғбек ҲАМДАМ

«Аҳиллик»

Улар шунчалар бир-бирларини севишарди, ардоқлашарди, қизганишарди.

Бир сўз билан айтганда ибрат даражасида эди.

Ажрим қовозини кўраётган судьяни эса бунга ишонтиролмасдингиз.

Нуриддин ЗИЁ

Дори

Қиз дорихонада ишларди. Ишдан қайтишида кунора, уч кунда бир қўшни чолга дори олиб келарди. Ҳарна-да!

Яқинда қиз ишдан бўшади. Отаҳон ҳам кўпга дормади.

Малика ЖЎРАЕВА

Режа

Майдонда барваста бир одам қўлларини орқага қилганича, алланамаларни пичирлаб, айланиб юрарди. Майдон четида турган икки киши ундан кўз узмасди.

– Хўш, уни қандай қилиб ўлдириш мумкин? – сўради бири папирос тутатиб.

– Тоза бошни қотирди – да шу масала! Айтувдим-ку, ҳаммасини олдиндан пухта ўйламагунча, ишни бошламаслик керак деб! – шеригининг қовоғи осилди.

– Балки ортидан пусиб бориб, ҳамла қилган маъкулдир?

– Йўқ, бу ер очиқ майдон, бўлмайди. Яхшиси, бирор хилватроқ ерга бошлаб бориш керак... Эҳ, – тишларини вижирлатди у, – бунинг учун яна битта одам керак бўлади...

– Яна бирор йўли борми? – сўради биринчиси.

Икковлари ўйга толишди. Бу орада майдонни айланиб юрган одам уларнинг орқасида пайдо бўлди.

– Кечирасиз, жаноб режиссёр, – деди у хижолат аралаш, – мумкин бўлса, тасвирга олишни бошласак, бугун уйга эртароқ қайтмоқчи эдим...

Хуришида АБДУЛЛАЕВА

Адвокат

Ажрашиш арафасида турган эр-хотинни яраштиришига ундаб ваъз-насиҳат қилган масъул ходимга томонлардан бирининг адвокати асабий ҳолатда қўнғироқ қилди:

– Мижозимга суддан даъвосини қайтариб олишни маслаҳат беришга нима ҳаққингиз бор? Ажрашишадими, йўқми – буни суд ҳал қилади, сиз эмас!

Акбаржон АБДУЛМАЖИД

Тоға

У обрўли одам. Университетда дарс беради. Фан доктори. Ҳадемай профессор бўладиган бу инсон қаерга борса, ҳурмат-иззатда. Даврларнинг тўри, мақтовларнинг зўри уники. Тенгқурлари орасида биринчи бўлиб унга сўз берилади, табригу тилакларни ҳам биринчи бўлиб айтади. Меҳмонга боргудек бўлса, уйнинг тўри ўшанга. Тагин «Бизларда шу бел йўқ-да...» деб икки ёстикни буклаб, дарров ёнбошлаб олади-да, гурунг бераверади. Суҳбатлари-да обрўсига яраша...

Аммо фақатгина бир жойда уйнинг тўрига ҳам ўтмайди, ёнбошлаб ҳам ўтирмайди. Бу – тоғасининг уйида ва тоғасининг олдида...

Холиёр САФАРОВ

Ҳошиядан ташқарида

Йигит ўзрилиқ билан қамалди. Буни эшитган биринчи ўқитувчиси маҳбусни кўргани келди.

– Нега ундай қилдинг?..

– Билмадим... – кўзини ерга тикди йигит. – Мақтаб даври эсингиздами? Дафтар ҳошиясидан ёзувим четга чиқиб кетса, «бўлиб туради» дердингиз. Ўшанда кўлимга бир урмаган экансиз. Шунда қонун доирасидан чиқмас ва бу ерда ўтирмаган бўлармидим?..

Нодирабегим ИБРОҲИМОВА

Тўнғич ўғил

Тўнғич ўғил олис юртда эди. Унга укалар бир неча кун қўнғироқ қилиб, туша олишмади. Бир кун охири гўшак кўтарилди.

– Алло? Ака?

– Ҳов, Самандаржон? Яхшимисан, укам?

– Раҳмат... Ака, бардам бўлинг. Отамдан айрилиб қолдик. Тўнғичимизсиз, отам сизни сўрай-сўрай тинкаси қуриди. Кўзи орқада кетди падаримизнинг...

– Эҳ... Нега бундай бўлди, Самандаржон? Отам ҳовлини кимга васият қилиб кетди?

Жасур КЕНҒОБОВ

Фарзандлар

Бобонинг уч ўғли гаплашиб келишарди: отасининг қишлоққа нафи кўп теккан – ҳамма томларни ўзи ёпган эди.

Бобонинг уч ўғли мақтаниб келишарди: отасининг давлатга ҳам нафи кўп теккан – уч ўғли уч мансабда!

Бобонинг уч ўғли мақтаб келишарди: отасидай мулойим одам йўқ – саксон ёшга кириб ҳам бировнинг кўнглини овритмабди...

Бобонинг уч ўғли... отасининг жанозасига уч кун кечикиб келаётганини ҳали билишмасди.

Байрам АЛИ

Сўқир

У болалар бозчасидан ўғирлаб келган бўрсилдоқ наонларни чўчкаларига тўғраб бераркан, нима учун худодан тилаб олган ўғлининг кўзлари кўр тугилганини ўйлаб юрак-юракдан эзилиб йиғларди.

Бегзод ИБРОҲИМ

Эшик

Опамнинг яна кўзи кўқарган. Бу гап ҳам эшикка уриб олибди.

Онам:

– Бўлди. Бас. У кунда билан яшамайсан. Ажрашасан.

Опам:

– Йўқ, у – эшик менинг ҳаётим.

Дилобар АСЛИДДИН қизи

Тинчлик

– Эрингизни доим безовта, беҳаловат ҳолда кўрамиз, нима гап? – сўради маҳалла оқсоқоли.

– У киши тинчлик ҳақида асар ёзаяпти, эътибор берманг, – жавоб берди аёл.

Луқмон БЎРИХОН

Ажримда

Ота қизига:

– Онангни танлайсанми, меними?

– Мени танлайсизми, укамними?..

Достон МУСАЕВ

Нодирабегим Иброҳимова тўплади

ҲУҚУҚИЙ АХБОРОТ ПОРТАЛИ

A

advice.uz

Huquqiy axborot portali

Ўзингизни қизиқтирган маълумотлар билан 24 соат мобайнида узлуксиз танишиш имкони мавжуд.

Бунинг учун интернет тармоғига уланган мобил телефон ёки компьютернинг мавжудлиги kifоя.

Сиз қизиқтирган масалалар бўйича маълумотлар йўқ бўлса, порталдаги онлайн-маслаҳатчига мурожаат қилинг.

Агар интернетга боғланиш имкони йўқ бўлса, туман (шаҳар) адлия бўлимларида жойлашган "Advice.uz" портали бюрolarига мурожаат қилинг.

"Advice.uz" порталидан олинadиган барча ҳуқуқий маслаҳатлар bepул.

Ҳуқуқий ахборотни биз хоҳлаган пайтда эмас – ЎЗИНГИЗ ХОҲЛАГАН ПАЙТДА ОЛИНГ

@adviceuzbot

advice@adliya.uz

@huquqiyaxborot

fb.com/groups/adliya

Тел 21158

WWW.HUQUQVABURCH.UZ
INFO@HUQUQVABURCH.UZ
HUQUQVABURCH.UZ
HUQUQVABURCH.UZ

ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ КУНДАЛИК ҚОИДА ВА ОДАТИМИЗГА АЙЛАНСИН.

ОБУНА ИНДЕКСИ:
902

Ижтимоий-ҳуқуқий саводхонлиги юқори, ҳуқуқий
иммунитети мустаҳкам, энг муҳими, бой тафаккур
эгаси бўлишни ким истамайди дейсиз?

Нашримиз – минбарингиз!

(71) 277-04-26

Хизматлар лицензияланган